★ वास्तुशांती ★

धर्मशास्त्रीय संकेत

वास्तुशांती म्हणजे वास्तु उभारताना यजमानाच्या हातून विविध चुका होतात किंवा दोष घडतात, त्यांची शांती. वास्तुपुरुषाची शांती नव्हे.

****

वास्तुशांति पूजा साहित्य

हळद, कुंकू, गुलाल, रांगोळी, अगरबत्ती, अत्तर, कापूर एक मोठी डबी, जानवी जोड, नारळ ८, तांदूळ २ किलो, गहू १ किलो, सुपाऱ्या १५०, खडीसाखर, गूळ, खोबर्याच्या वाट्या ४, विड्याची पाने ३५, पेढे, फळे, केळी, फुले, तुळस, बेलाची पाने, दूर्वा (हवनासाठी मुळासह भरपूर),

पंचामृत, आंब्याचे डहाळे ८-१० सुटे पैसे (३०-३५ रुपयांची नाणी), समिधा ४५० (किंवा अन्वाधानाच्या प्रमाणाप्रमाणे) होमासाठी इंधन-लाकडाचे तुकडे २ किलो, कोळसे १ किलो, शेण्या २-३, गोमूत्र, गोमय (गाईचे शेण), साजूक तूप अर्धा किलो, पिवळी मोहरी (न मिळाल्यास साधी मोहरी) ५० ग्रॅम, काळे तीळ २५० ग्रॅम, काळे उडीद ५० ग्रॅम, दर्भ, एक किलो गव्हाचे पीठ, सप्तधान्य, ४ लोखंडी खिळे, कच्चा धागा, बेलफळ (मिळाल्यास), होमकुंड किंवा १६ विटा, वाळू किंवा माती, समईत तेल, नीरांजनात तुपाची फुलवात, दारावर तोरण.

वस्तु - पाट ८-१०, तांब्याचे तांबे ५, ताम्हन २, पळी पंचपात्र २, हळदकुंकू वगैरेसाठी ४-५ छोट्या वाट्या, ताटे किंवा प्लेट ३-४, चमचे ३-४, वाट्या किंवा फुलपात्री १०-१२, छोट्या डिश ५-६, रिकामा मोठा बाऊल किंवा बादली,अगरबत्ती स्टॅंड सोन्याची किंवा चांदीची वास्तुप्रतिमा,

पंचरत्नांचे खडे(माणिक, मोती, प्रवाळ, पुषकराज, हिरकणी, नीलम, लसण्या यापैकी पाच रत्ने), सोन्याची शलाका (तार), प्रतिमा मावेल एवढी डबी, पंचधातूचा छोटा तुकडा.

वस्त्रे - ब्लाऊज पीस ४, पंचे ३, धोतर १, टोपी १, टॉवेल १, साडी १, सौभाग्य वायनाचे साहित्य (आरसा, फणी, कुंकवाचा करंडा, काजळ डबी, मणी मंगळसूत्र, बांगड्या इत्यादी साहित्य) आचार्य व विप्रांना यथाशक्ति वस्त्रदान.

****

विधी - १

यज्ञोपवीत धारण विधी

द्विराचम्य । ॐ केशवाय नमः । ॐ नारायणाय नमः । ॐ माधवाय नमः । ॐ गोविंदाय नमः ।

श्री कृष्णाय नमः । वरदमूर्तये श्रीमन्महागणपतये नमः । निर्विघ्नमस्तु । तिथिर्विष्णुस्तथा वारो नक्षत्रं विष्णुरेव चं । योगश्च करणं चैव सर्व विष्णुमयं जगत् । अद्येत्यादि वर्तमान एवं गुन विशेषणविशिष्टायां शुभ पुण्यतिथौ । मम आत्मनः सकल शास्त्र पुराणोक्त फल प्राप्तर्थं श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं उपाकर्मांगत्वेन यज्ञोपविताभिमंत्रणं धारणं च करिष्ये ।

(उदक सोडावे.) तीन पदराचे यज्ञोपवीत प्रथम घ्यावे. ब्रह्मगाठीजवळ ते डाव्या आंगठ्यात अडकवावे व उर्वरीत भाग गोळा करून मुठीत धरावे. त्या यज्ञोपवीतावर उजव्या हाताने पाणी घालून ते भिजवावे. त्यावेळी म्हणावे,

ब्रह्मणे नमः । विष्णवे नमः । रुद्राय नमः । त्र्यंबकाय नमः । आपो देव्य ऋषीणां विश्वधात्र्यो दिव्यामदन्त्यौ याः शंकराः धर्मधात्र्यः । हिरण्यवर्णाः पावकाः शिवतमेन रसेन श्रेयसो मां जपंतु ॥

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोऽपि वा । यः स्मरेत् पुंडरीकाक्षं सबाह्याभ्यंतरः शुचिः ॥

यज्ञोपविताचे एकंदर नऊ तंतू असतात त्यातील एकेक पदर धरीत म्हणावे-

परमेष्ठिनं प्रथम तंतौ न्यसामि । वन्हिं द्वितीय तंतौ न्यसामि । सर्पांस्तृतीय न्यसामि । चंद्रमसं चतुर्थ तंतौ न्यसामि । पितृन् पंचम तंतौ न्यसामि । प्रजापतिं षष्ठं तंतौ न्यसामि । वायुं सप्त तंतौ न्यसामि । सूर्यं अष्टम तंतौ न्यसामि । विश्वान् देवान् नवम तंतौ न्यसामि ।

यानंतर दहा वेळा खालील गायत्री मंत्र म्हणावा...

यो देवः सवितास्माकं धियो धर्मादि गोचरे । प्रेयरेतस्य तद्भर्गस्तवरेण्यम उपास्महे ।

खालील मंत्र म्हणत यज्ञोपवीत सूर्यास दाखवावे.

परोरजः सवितुर्जातवेदो देवस्य भर्गो मनसेंद जजान । सुरेसाऽदः पुनराविश्य चष्टे हंसं गृध्राणं नृषद्रिं गिरामिमः ॥

अशा प्रकारे यज्ञोपवीत सूर्यास दाखविल्यानंतर उजव्या हातातून यज्ञोपवीत घालण्यास द्यावे.

यज्ञोपवीतं सहजं विधातुरनादिदिव्य परमं पवित्रम् । तेजोबलयुष्प्रमुज्ज्वलं च श्रेष्ठं स्वकण्ठे प्रतिमुंच एतत् ॥

असे म्हणून यज्ञोपवीत धारण करावे. पुन्हा द्विराचमन करावे.

यजमानाची सोडमुंज झाली असल्यास असेच तीन पदरांचे यज्ञोपवीत अभिमंत्रित करून धारण करावयास द्यावे. त्यानंतर जीर्ण यज्ञोपवीत कमरे खालून पायातून काढावे. एक पदर तोडावा व विसर्जन करावे.

****

विधी - २

पंचगव्य मेलन

कोणत्याही शांतिकार्यात शरीरशुद्धी व स्थलशुद्धीसाठी पंचगव्य वापरतात यामध्ये गोमूत्र, गोमय, दूध, दही, तूप व कुशोदक वापरतात. या सर्व पदार्थांचे प्रमाण ठराविक असते. शांतिकार्य सुरू करण्यापूर्वी प्रथम गुरुजींनी पंचगव्य मेलन करावे ते असे.

आचार्य-आचम्य । प्राणानायम्य ।

औं केशवाय नमः । नारायणाय नमः । माधवाय नमः । गोविंदाय नमः । विष्णवे नमः । मधुसूदनाय नमः । त्रिविक्रमाय नमः । वामनाय नमः । श्रीधराय नमः । ह्रषिकेशाय नमः । पद्मनाभाय नमः । दामोदराय नमः । संकर्षणाय नमः । वासुदेवाय नमः । प्रद्युम्नाय नमः । अनिरुद्धाय नमः । पुरुषोत्तमाय नमः । अधोक्षजाय नमः । नारसिंहाय नमः । अच्युताय नमः । जनार्दनाय नमः । उपेंद्राय नमः । हरये नमः । श्रीकृष्णाय नमः । प्राणायामः ।

गायत्री मंत्र - यो देवः सवितास्माकं धियो धर्माधि गोचरे । प्रेरयेत्तस्य तद्भर्गस्तद्वरेण्यं उपास्महे ।

वरद मूर्तये श्रीमन्महागणाधिपतये नमः ।

तिथिर्विष्णुस्तथा वारो नक्षत्रं विष्णुरेवच । योगश्च करणं चैव सर्व विष्णुमयं जगत् । अद्योत्यादि वर्तमान प्राशनार्थं प्रोक्षणार्थं च पंचगव्य मेलनम् करिष्ये । (उदक सोडावे.)

औं गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधीसर्पिः कुशोदकं । सर्वस्थलं विशुद्ध्यर्थं पंचगव्यं करोम्यहं । पंचसप्तवा दर्भोकूर्च ताम्रपात्रे निघाय तदुपरी

गोमूत्रं - गोमूत्रं सर्व शुद्ध्यर्थं पवित्रं पापशोधनम् । आपदां हरते नित्यं पात्रे तन्निक्षिपाम्यहम् ।

गोमयं - अग्रमग्रं चरन्तीनाम् औषधीना रसोद्भवम् । तासां वृषभ पत्नीनां गोमयं तत्क्षिपाम्यहम् ।

दूध - पयः पुण्यतमं प्रोक्तं धेनुभ्यश्च समुद्भवम् । सर्वशुद्धिकरं दिव्यं पात्रे तन्निक्षिपाम्यहम् ।

दही - चंद्रकुंद समं शीतं स्वच्छं वारिं विवर्जितम् ।

किंचित् आम्ल रसालं च पात्रे तन्निक्षिपाम्यहम् ।

तूप - घृतं शुद्धं महाद्दिव्यं पवित्रं पापशोधनम् ।
सर्व पुष्टिकरं चैव पात्रे तन्निक्षिपाम्यहम्

कुशोदकं - कुशमूले स्थितो ब्रह्मा कुशमध्ये
जनार्दनः । कुशाग्रे शंकरो देवस्तेन पूतं कुशोदकं ।

अशा रीतीने तयार केलेले पंचगव्य दर्भाने
ढवळावे. त्याचा मंत्र -

गोम्त्रे वरुणोदेवो हव्यवाहस्तु गोमये । क्षीरे
शशधरो देवो वायुर्दधि समाश्रिताः ।

भानुः सर्पिषि संदिष्टो कुशे ब्रह्मादि देवताः । जले
साक्षाद् हरिः संस्थः पवित्रं तेन नित्यशः ॥

हे ब्राह्मणाने तयार केलेले पंचगव्य ऊर्ध्व सह ५
दिशांना शिंपडावे व पती-पत्नीने प्राशन करून,
दोन वेळा आचमन करावे.

यजमान-आचम्य ।

औं केशवाय नमः । .... श्रीकृष्णाय नमः ।

त्यानंतर पंचगव्य पिण्यासाठी द्यावे. त्याचा मंत्र

औं यत्वगस्थितं पापं देहे तिष्ठति मामके ।

प्राशनात् पंचगव्यस्य दहत्यग्निरेवेंधनम् । इति प्राश्य । द्विराचम्य ।

यानंतर यजमान पति-पत्नीस दोन वेळा आचमन करावयास सांगावे. आचार्यांनी यज्ञोपवीत संस्कार करून यजमानास यज्ञोपवीत धारण करण्यास द्यावे.

****

कुल, ग्राम, स्थानदेवता पूजन, वास्तुपूजन

विधी - ३

पूजेची मांडणी -

पुण्याहवाचनासाठी एका पाटावर मध्यभागी तांदुळाचे दोन ढीग घालावेत. त्यावर वरुणाचे दोन कलश मांडावेत. महागणपतीची सुपारी तांदुळावर मांडावी. कलशांच्या उत्तरेस मातृकांची स्थापना करावी. गणपतीसाठी एक, वरुणासाठी दोन, मातृकांसाठी एक असे विडे मांडावेत. साहित्य असेल त्याप्रमाणे देवतांसाठी वस्त्रे, नारळ, फळे वगैरे मांडावीत. यजमानाच्या कुलदेवतेसाठी एक विडा व नारळ ठेवावा. त्याचप्रमाणे ग्रामदेवता, स्थानदेवतेसाठी सुद्धा एक विडा व नारळ ठेवावा. यजमान पति-पत्नीस हळद-कुंकू लावणार्या सवाष्ण स्त्रीस देण्यासाठी एक विडा ठेवावा. मुख्य विप्रास देण्यासाठी एक विडा ठेवावा. अशा रीतीने विडे व नारळ ठेवावेत. पाटाभोवती रांगोळी काढावी. त्यानंतर यजमान पत्नीस यजमानाच्या उजव्या अंगास बसवून पूजेस सुरुवात करावी.

प्रथम यजमान पत्नीस सवाष्ण स्त्रीने हळद-कुंकू

लावावे. यजमानांच्या कपाळी ओल्या गंधाचे बोट किंवा कुंकू लावावे. या सवाष्ण स्त्रीस यजमानांच्या हस्ते विडा द्यावा.

करोतु स्वस्ति ते ब्रम्हा स्वस्तिवाऽपि द्विजातयः । सरीसृपाश्च ये श्रेष्ठास्तेभ्यस्ते स्वस्ति सर्वदा । स्वहा स्वधा शची चैव स्वस्ति कुर्वंतु ते सदा । लक्ष्मीररुंधती चैव कुरुतां स्वस्ति ते सदा ।

कुलदेवता, आराध्यदेवता, स्थानदेवता, वास्तुदेवता यांची पूजा करावी. त्याचा संकल्प

करिष्यमाण कर्मांगत्वेन कुलदेवता, आराध्यदेवता, स्थानदेवता, वास्तुदेवता आदि कृपाप्रसाद सिद्ध्यर्थं तांबुलादि प्रदानं करिष्ये ।

हातावरून पाणी सोडावे. वरील संकल्प म्हणून आपली कुलदेवता, ग्रामदेवता यांचे स्मरण करावयास सांगावे व कुलदेवतेसाठी ठेवलेल्या विड्यातील सुपारीवर हळद-कुंकू, अक्षता, फुले वाहावीत. नारळावर पाणी सोडावे. नमस्कार

करावा. नंतर हा नारळ व विडा उचलून घरातील देव्हार्यात ठेवायला सांगावे.

पवित्रं धृत्वा

असे म्हणून यजमानास पवित्रक (दर्भाची बनविलेली अंगठी) बोटात घालावयास द्यावी.

यानंतर महागणपती पूजन, पुण्याहवाचन, मातृकापूजन वगैरे विधीसाठी सुरुवात करावी. त्याकरिता यजमानास पुन्हा आचमन करावयास सांगावे.

यजमान-आचम्य ।

औं केशवाय नमः । नारायणाय नमः । माधवाय नमः । गोविंदाय नमः । विष्णवे नमः । मधुसूदनाय नमः । त्रिविक्रमाय नमः । वामनाय नमः । श्रीधराय नमः । ह्रषिकेशाय नमः । पद्मनाभाय नमः । दामोदराय नमः । संकर्षणाय नमः । वासुदेवाय नमः । प्रद्युम्नाय नमः । अनिरुद्धाय नमः । पुरुषोत्तमाय नमः ।

अधोक्षजाय नमः । नारसिंहाय नमः । अच्युताय नमः । जनार्दनाय नमः । उपेंद्राय नमः । हरये नमः । श्रीकृष्णाय नमः । प्राणायामः ।

गायत्री मंत्र - यो देवः सवितास्माकं धियो धर्माधि गोचरे । प्रेरयेत्तस्य तद्भर्गस्तद्वरेण्यं उपास्महे ।

वरद मूर्तये श्रीमन्महागणाधिपतये नमः । इष्ट देवताभ्यो नमः । कुलदेवताभ्यो नमः । ग्रामदेवताभ्यो नमः । स्थानदेवताभ्यो नमः । वास्तुदेवताभ्यो नमः । माता पितृभ्यां नमः । ही लक्ष्मी नारायणाभ्यां नमः । सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः । सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमो नमः ।

निर्विघ्नमस्तु ।

सुमुखश्चैकदंतश्च कपिलो गजकर्णकः । लंबोदरश्च विकटो विघ्ननाशो गणाधिपः । धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचंद्रो गजाननः । द्वादशैतानि नामानि यः पठेत् श्रृणुयादपि । विद्यारंभे विवाहेच प्रवेशे निर्गमे तथा । संग्रामे संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते । शुक्लांबर धरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजं ।

प्रसन्न वदनं ध्यायेत् सर्व विघ्नोपशांतये । सर्व मंगल मांगल्ये शिवे सर्वार्थ साधिके । शरण्ये त्र्यंबके गौरि नारायणि नमोऽस्तुते । सर्वदा सर्व कार्येषु नास्ति तेषाममंगलम् । येषां हृदिस्थो भगवान् मंगलायतनं हरिः । तदेव लग्नं सुदिनं तदेव ताराबलं चंद्रबलं तदेव । विद्या बलं दैवबलं तदेव लक्ष्मीपते तेघ्रिंयुगं स्मरामि । लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः । येषामिंदी वरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनाः । विनायकं गुरुं भानुं ब्रह्मा विष्णु महेश्वरान् । सरस्वतीं प्राणम्यादौ सर्वकामार्थ सिद्धये । अभीप्सितार्थ सिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः । सर्व विघ्न हरस्मस्मै गणाधिपतये नमः । सर्वेष्वारब्ध कार्येषु त्रयस्त्रिभुवनेश्वराः । देवा दिशंतु नः सिद्धि ब्रह्मेशान् जनार्दनः ।

यानंतर यजमान पती-पत्नीच्या हातात थोड्या अक्षता द्याव्यात व पुढील संकल्प सांगावा.

****

विधी - ४

संकल्प

श्रीमद् भगवतो महापुरुषस्य विष्णोराज्ञया प्रवर्तमानस्य अद्य ब्रम्हणो द्वितीये परार्धे विष्णुपदे श्रीश्वेत वाराहकल्पे वैवस्वत मन्वंतरे कलियुगे प्रथमचरणे भरतवर्षे भरतखंडे जंबूद्वीपे दंडकारण्ये देशे गोदावर्याः दक्षिणे तीरे शालिवाहन शके अमुक नाम संवत्सरे अमुक अयने अमुक ऋतौ अमुक मासे अमुक पक्षे अमुक तिथौ अमुक वासरे अमुक दिवस नक्षत्रे विष्णुयोगे विष्णु करणे अमुक स्थिते वर्तमान चंद्रे अमुक स्थिते श्री सूर्ये अमुक स्थिते श्री देवगुरौ शेषेषु ग्रहेषु यथा यथा राशिस्थान स्थितेषु सत्सु शुभ नामयोगे शुभ करणे एवं गुण विशेषण विशिष्टायां शुभ पुण्यतिथौ (यजमानांनी म्हणावयाचे) मम आत्मनः श्रुतिस्मृति पुराणोक्त

फल प्राप्त्यर्थं अस्माकं सकुटुंबानां सपरिवाराणां क्षेम स्थैर्य ऐश्वर्य अभिवृद्ध्यर्थं श्री परमेश्वरं प्रीत्यर्थं मम अस्य वास्तोः निर्माण काले विविध विटपी वल्ली गुल्मपक्षी पिपिलिका मशकादि नानविध प्राणी हिंसा जनित दुरित शमन यथोक्त आय व्ययादि साधनानां हीनादिकता दोष निरसन वास्तुपुरुषस्य शिरादि पादपर्यंत नानाविध अवयव छेदन खननारंभादि प्रमाद उपशमनार्थं सकल दुरित शांतिद्वारा अस्य आस्तोः शुभता सिद्ध्यर्थं क्षेम पुष्टि तुष्टि ऐश्वर्य धनधान्य पुत्रपौत्र अभिवृद्धि पूर्वकं सुखेन चिरजीवन स्वर्निवास सिद्धिद्वारा आचार्यादि ब्राह्मणद्वारा सनवग्रहमखां वास्तुशांतिं करिष्ये ।

यजमान पत्नीच्या हातातील अक्षता यजमानाच्या हातात देण्यास सांगावे व यजमानास हातातील अक्षतांवर चार पळ्या पाणी सोडण्यास सांगावे.

तदंगभूतं निर्विघ्नता सिद्ध्यर्थं गणेशपूजनं, पुण्याहवाचनं मातृका पूजनं, नांदीश्राद्धं आचार्य

वरणं च करिष्ये ।

पुन्हा एक पळी पाणी सोडावे.

अमुक या ठिकाणी देश कालोच्चार करावा.

****

विधी - ५

महागणपती पूजनम्

पुण्याहवाचनाच्या पाटावरील तांदुळाच्या ढिगावर ठेवलेल्या सुपारीस महागणपती समजून त्याची पूजा करावी. आवहनाचा मंत्र

हे हेरंब त्वमेह्येहि अंबिका त्र्यंबकात्मज । सिद्धि बुद्धि युतत्र्यक्ष सर्व लौकेक पूजित । श्री महागणपतये नमः । ध्यायामि । (गणपतीस नमस्कार करावा.)

श्री महागणपतये नमः । पादयोः पाद्यं समर्पयामि

।

एक पळी पाणी गणपतीस घालावे.

श्री महागणपतये नमः । अर्घ्यं समर्पयामि ।

गंध अक्षता फूल मिश्रित पाणी गणपतीस घालावे.

श्री महागणपतये नमः । आचमनीयं समर्पयामि ।

एक पळी पाणी गणपतीस घालावे.

श्री महागणपतये नमः । स्नानीयं समर्पयामि ।

एक पळी पाणी गणपतीस घालावे.

श्री महागणपतये नमः । सुप्रतिष्ठितमस्तु । श्री महागणपतये नमः । वस्त्रोपवस्त्रार्थे प्रत्यक्ष वस्त्रं/ कार्पास वस्त्रं । अक्षतां

यापैकी जे असेल ते

सर्मपयामि । श्री महागणपतये नमः । विलेपनार्थे चंदनं समर्पयामि । गंध लावावे. श्री महागणपतये नमः ।

अलंकारार्थे अक्षतां समर्पयामि । श्री

महागणपतये नमः । ऋद्धि सिद्धिभ्यां नमः ।
हरिद्रां कुंकुमम् सौभाग्य द्रव्यं समर्पयामि ।

यजमान पत्नीने गणपतीस हळद-कुंकू वाहावे.

श्री महागणपतये नमः । सिंदुरं नानापरिमलं द्रव्याणि च समर्पयामि ।

गणपतीस शेंदूर गुलाल वगैरे वाहावे.

श्री महागणपतये नमः । ऋतुकालोद्भव पुष्पाणि दूर्वांकुरांश्च समर्पयामि । श्री महागणपतये नमः ।

धूपं समर्पयामि । श्री महागणपतये नमः । दीपं समर्पयामि । श्री महागणपतये नमः । नैवेद्यार्थे गुडखाद्य नैवेद्यं समर्पयामि ।

गणपतीस उदबत्ती, नीरांजन ओवाळून गूळ खोबर्याचा नैवेद्य दाखवावा.

ॐ प्राणाय नमः। अपानाय नमः। व्यानाय नमः । उदानाय नमः । समानाय नमः ।

ब्रह्मणे नमः । नैवेद्यमध्ये प्राशनार्थे पानीयं समर्पयामि

एक पळी पाणी सोडावे

पुनर्नैवेद्यं ।

औं प्राणाय नमः। अपानाय नमः। व्यानाय नमः । उदानाय नमः । समानाय नमः । ब्रह्मणे नमः ।

गूळखोबर्याभोवती दोन वेळा पाणी सोडावे. त्यानंतर हातावरून तीन वेळा पाणी सोडावे.

उत्तरापोशनं समर्पयामि । हस्त प्रक्षालनं समर्पयामि । मुख प्रक्षालनं समर्पयामि । करोद्वर्तनार्थे चंदनं समर्पयामि ।

फुलाला गंध लावून ते फूल वाहावे.

मुखवासार्थे पूगीफल तांबुलं सुवर्णनिश्क्रय दक्षिणां समर्पयामि ।

एका विड्यावर पाणी सोडावे.

नमस्करोमि ।

नमस्कार करावा.

श्री महागणपतये नमः । मंत्रपुष्पांजलिं समर्पयामि

।

एक फूल वाहावे. यानंतर गणपतीची हात जोडून प्रार्थना करावी ती अशी -

नमस्ते ब्रह्म रूपाय विष्णुरूपाय ते नमः । नमस्ते रुद्ररूपाय करिरूपाय ते नमः । कार्यं मे सिद्धिमायातु प्रसन्ने त्वयि धातरि ।

विघ्नानि नाशमायांतु सर्वाणि सुरनायक । श्री महागणपतये नमः । प्रार्थनापूर्वक नमस्कारान् समर्पयामि ।

नमस्कार करावा.

अनेन कृतपूजनेन विघ्नहर्ता महागणपतिः प्रीयतां ।

हातावरून पाणी सोडावे.

****

विधी - ६

पुण्याहवाचनम्

सर्वेषामाश्रया भूमिर्वराहेण समुद्धृता । अनंत सस्य दात्री या तां नमामि वसुंधराम् । इति भूमिं स्पृष्ट्वा ।

जमिनीस हात लावावा.

या साम्यायकः सोमो राजायाः शोभना स्मृता । ओषध्यः प्रक्षिपाम्यत्र ता अद्य कलशार्चने । द्वौ धान्यराशीं कृत्वा ।

पाटावरील तांदळास हात लावावा.

कलशस्य मुखे विष्णु कंठे रुद्रः समाश्रितः । मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ।

कुक्षौतु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुंधरा । ऋग्वेदोथ यजुर्वेदो सामवेदोह्यर्वणः । अंगैश्च सहिता सर्वे कलशं तु समाश्रिताः ।

अत्र गायत्री सावित्री शांतिः पुष्टिकरी तथा । आयांतु मम शांत्यर्थ दुरितः क्षयकारकाः । कलशौ

संस्थाप्य ।

दोन्ही कलशांना हात लावावा.

गंगेच यमुने चैव गोदावरी सरस्वति । कावेरि नर्मदे सिंधो कुंभेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु । कलशौ जलेन पूरयित्वा

दोन्ही कलशांत पळीने थोडे पाणी घालावे.

मलयाचल संभूतं घनसारं मनोहरम् । ह्रदयानंदनं दिव्यं चंदनं प्रक्षिपाम्यहम् । कलशयोर्मध्ये गंधं प्रक्षिप्य ।

कलशाला गंध लावावे किंवा गंध लावलेले फूल कलशात घालावे.

त्वं दूर्वेऽमृत जन्मासि वंदितासि सुरैरपि । सौभाग्य संतति करी सर्वकार्येषु शोभना । इति दूर्वाः ।

दोन्ही कलशांत थोड्या दूर्वा घालाव्यात.

अश्वत्थोदुंबर प्लक्षचूतन्यग्रोध पल्लवाः । पंचभंगा इतिख्याताः सर्व कर्मसु शोभना । इति

पंचपल्लवान् ।

कलशातीलांब्याच्या पानांना हात लावावा.

फलेन फलितं सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम् ।
कलशेस्मिन् क्षिपामीदं सर्व कर्म फलप्रदम् । इति
कलशद्वये पूगीफले ।

कलशांमध्ये एक एक सुपारी घालावी.

कनकं कुलिशं नीलं पद्मरागोथ मौक्तिकं । एतानि
पंचरत्नानि कुंभेऽस्मिन् प्रक्षिपाम्यहम् । इति
पंचरत्नानि ।

कलशात पंचरत्ने पैसा घालावीत.

हिरण्य गर्भ गर्भस्थं हेमबीजो विभावसोः । अनंत
पुण्य फलदं कुंभेऽस्मिन् प्रक्षिपाम्यहम् । इति
हिरण्यम् ।

कलशात नाणी घालावीत.

सितं सूक्ष्मं सुखस्पर्ष मीशानादेः प्रियं सदा ।
वासोहि सर्व दैवत्यं देहालंकरणं परम् । इति
वस्त्रेण (सूत्रेण वा) संवेष्ट्य ।

कलशाला वस्त्र गुंडाळावे.

पूर्णपात्रमिदं दिव्यं सिततंडुल पूरितं । देवता स्थापनायैव कलशे स्थापयाम्यहम् । इति पूर्णपात्रे कलशद्वये विनस्य ।

कलशावर तांदळाने भरलेली वाटी व त्यावर एक सुपारी ठेवावी किंवा कलशावर नारळ ठेवावा.

यानंतर उत्तर कलशावर अक्षता वाहून वरुणाचे आवाहन करावे.

उत्तर कलशे वरुणं आवाहयेदेवम् ।

पाशहस्तं च वरुणं यादसांपतिमीश्वरं ।
आवाहयामि यज्ञेस्मिन् पूजनार्थं नमातिं तं ।
कलशे वरुण सांगं सपरिवारं सायुधं सशक्तिकं आवाहयामि ।

कलशे वरुणाय नमः । आवाहनार्थे अक्षतां समर्पयामि । श्री वरुणाय नमः । विलेपनार्थे चंदनं समर्पयामि । श्री वरुणाय नमः ।

हरिद्रां कुंकुमम् सौभाग्यं द्रव्यं समर्पयामि । श्री

वरुणाय नमः । श्री सकल पूजार्थे अक्षतां समर्पयामि । श्री वरुणाय नमः ।

पुष्पं समर्पयामि । श्री वरुणाय नमः । तुलसीपत्रं बिल्वपत्रं च समर्पयामि । श्री वरुणाय नमः । धूप दीपं च समर्पयामि ।

श्री वरुणाय नमः । नैवेद्यार्थे गुड खाद्य नैवेद्यं समर्पयामि ।

ॐ प्राणाय नमः । अपानाय नमः । व्यानाय नमः । उदानाय नमः । समानाय नमः ।

ब्रह्मणे नमः । नैवेद्यमध्ये प्राशनार्थे पानीयं समर्पयामि

पुनर्नैवेद्यं । ॐ प्राणाय नमः । अपानाय नमः । व्यानाय नमः । उदानाय नमः । समानाय नमः । ब्रह्मणे नमः ।

गुळखोबर्या भोवती दोन वेळा पाणी सोडावे. त्यानंतर हातावरून तीन वेळा पाणी सोडावे.

उत्तरापोशनं समर्पयामि । हस्त प्रक्षालनं

समर्पयामि । मुख प्रक्षालनं समर्पयामि ।
करोद्वर्तनार्थे चंदनं समर्पयामि ।

फुलाला गंध लावून ते फूल वहावे.

मुखवासार्थे पूगीफल तांबुलं सुवर्णनिष्क्रिय
दक्षिणां समर्पयामि ।

एका विड्यावर पाणी सोडावे.

नमस्करोमि ।

नमस्कार करावा.

पाशहस्तं च वरुणं यादसांपतिमीश्वरं ।
आवाहयामि यज्ञेस्मिन् पूजनार्थं नमामि तं । श्री
वरुणाय नमः । मंत्रपुष्पांजलिं समर्पयामि ।

एक फूल वहावे.

इति पंचोपचारैः संपूज्य ।

अनेन कृत पूजनेन अपांपति वरुणः प्रीयताम्

हातावरून पाणी सोडावे. या नंतर वरुणाची हात
जोडून पुढील प्रार्थना करावी.

कलशस्य मुखे विष्णु कंठे रुद्रः समाश्रितः । मूले तत्र स्थितो ब्रह्मामध्ये मातृगणाः स्मृताः । कुक्षौतु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुंधरा ।

ऋग्वेदोथ यजुर्वेदो सामवेदोह्यथर्वणः । अंगैश्च सहिता सर्वे कलशं तु समाश्रिताः । अत्र गायत्री सावित्री शांतिः पुष्टिकरी तथा ।

आयांतु मम शांत्यर्थं दुरितः क्षयकारकाः । सर्वे समुद्राः सरितास्तीर्थानि जलदा नदाः । आयांतु मम शांत्यर्थं दुरितः क्षयकारकाः ।

उत्तर कलशे अक्षतां क्षिपेत्

उत्तरेकडील कलशावर चार वेळा अक्षता घालाव्यात.

मातृदेवो भव । पितृदेव भव । आचार्य देवो भव । अतिथि देवो भव । सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः । सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमः ।

ब्राह्मणांच्या मस्तकावर अक्षता घालाव्यात. या नंतर यजमानाने कमळाप्रमाणे दोन्ही हातांची

ओंजळ करून मस्तकावर धरावी.

ततः अवनीकृत जानुमंडलः कमलमुकुल सदृशं अंजलिं शिरसाद्याय दक्षिणेन पाणिना सुवर्ण पूर्ण कलशं धारयित्वा आशिषः प्रार्थयंते ।

एताः सत्या आशिषः संतु ।

उजव्या हाताने उत्तर कलश उचलून यजमानाने आपल्या पत्नीच्या मस्तकास लावावा व नंतर स्वतःच्या मस्तकास लावावा. नंतर कलश पाटाला टेकवावा.

असे तीन वेळा करावे. त्यावेळी मंत्र म्हणावा तो असा-

दीर्घा नागा नद्यो गिरयस्त्रीणि विष्णुपदानि च तेन आयुः प्रमाणेन पुण्याहं दीर्घमायुरस्तु इति भवतः ब्रुवंतु । तेन आयुः प्रमाणेन पुण्याहं दीर्घमायुः इतित्रिः ।

(३ वेळा) नंतर २-४ ब्राह्मणांच्या हातावर गंध अक्षता फूल विडा व दक्षिणा म्हणून एखादे नाणे

ठेवावे. पुढे प्रत्येकास प्रतिवचने द्यावीत.

ब्राह्मण हस्ते शिवा आपः संतु । संतु शिवाः आपः । सौमनस्यमस्तु । अस्तु सौमनस्यम् । अक्षतं चारिष्टं चास्तु । गंधाः पांतु ।

सौमंगल्यमस्तु । अक्षताः पांतु । आयुष्यमस्तु । पुष्पाणि पांतु । सौश्रियमस्तु । तांबुलानि पांतु । ऐश्वर्यमस्तु । दक्षिणाः पांतु ।

बहुदेयं चास्तु । दीर्घामायुः श्रेयः शातिः पुष्टिश्चास्तु । श्रीर्यशा विद्या विनयं वित्तं बहुपुत्रंचायुष्यं चास्तु ।

यंकृत्वा सर्व वेद यज्ञ क्रियाकारण कर्मारंभाः शुभाः शोभनाः प्रवर्तंते तमहमोंकारमादिकृत्वा ऋग्यजु सामाशीर्वचनं

बहुऋषिमतं संविज्ञातं भवद्भिरनुज्ञातः पुण्यं पुण्याहं वाचयिष्ये । वाच्यताम् ।

मा विघ्नं मा च मे पापं मा संतु परिपंथिनः । सौम्या भवंतु सुखिनः सर्वे लोकाः सुखावहः ।

तथास्तु ।

करोतु स्वस्ति ते ब्रह्मा स्वस्तिवापि द्विजातयः ।
सरीसृपाश्च ये श्रेष्ठास्तेभ्यस्ते स्वस्ति सर्वदा ।
स्वस्ति तेऽस्तु द्विपादेभ्यःश्चतुष्पादेभ्य एव च ।

स्वस्त्यस्त्व पादकेभ्यश्च सर्वेभ्यः स्वस्ति सर्वदा ।
व्रत नियम तपः स्वाध्याय क्रतु दमदान विशिष्टायां ब्राह्मणानां मनः समाधियतां ।

विप्राः समाहित मनसः स्मः । प्रसीदंतु भवंतः ।
विप्राः- प्रसन्नाः स्मः । कुंभाज्जलं पात्रे गृहीत्वा तदन्यपात्रे दर्व्या पातयन्वदेत् ।

कलशातील थोडे पाणी आपल्या पंचपात्रात काढावे. समोर दोन पात्रे ठेवावीत. पत्नीने आपला उजवा हात लावून ठेवावा.

दक्षिणेकडील पहिल्या पात्रात पंचपात्रातील पाणी डाव्या हाताने उजव्या हातावर सतत सोडीत रहावे व ब्राह्मणांनी

(खरे तर यजमानाने म्हणावे. परंतु यजमानास

म्हणता येत नसल्यामुळे ब्राह्मणांनी) म्हणावे-

शांतिरस्तु । पुष्टिरस्तु । तुष्टिरस्तु । वृद्धिरस्तु । अविघ्नमस्तु । आयुष्यमस्तु । आरोग्यमस्तु । शिवं कर्मास्तु ।

कर्म समृद्धिरस्तु । धर्म समृद्धिरस्तु । वेद समृद्धिरस्तु । शास्त्र समृद्धिरस्तु । पुत्र समृद्धिरस्तु । धनधान्य समृद्धिरस्तु । इष्ट संपदस्तु । बहिर्देशे -

पत्नीने लावलेला हात काढावा. यजमानाने दुसर्या पात्रात पाणी सोडावे.

सर्वारिष्ट निरसनमस्तु । यत्पापं तत् प्रतिहतमस्तु ।

पत्नीने हात लावावा. यजमानाने पुन्हा पहिल्या पात्रात पाणी सोडावे.

यच्छ्रेयस्तदस्तु । उत्तरे कर्मण्यविघ्नमस्तु । उत्तरोत्तरम हरहरभिवृद्धिरस्तु । उत्तरोत्तरः क्रियाः शुभाः शोभनाः संपद्यंताम् ।

इष्टाः कामाः संपद्यंताम् । तिथि करण मुहुर्त नक्षत्र संपदस्तु । तिथि करण मुहुर्त नक्षत्र ग्रह लग्नादि

देवताः प्रीयंताम् ।

तिथि करणे मुहुर्त नक्षतेर सग्रहे सदैवते प्रीयेताम् । दुर्गा पांचाल्यौ प्रीयेताम् । अग्नि पुरोगा विश्वेदेवाः प्रीयंताम् ।

इंद्र पुरोगा मरुद्गणाः प्रीयंताम् । ब्रह्म पुरोगा सर्वे वेदाः प्रीयंताम् । विष्णु पुरोगा सर्वे देवाः प्रीयंताम् ।

माहेश्वरी पुरोगा उमा मातरः प्रीयेताम् । वसिष्ठ पुरोगा ऋषिगणाः प्रीयेताम् । अरुंधति पुरोगा एकपत्न्यः प्रीयंताम् ।

ऋषयश्छंदास्याचार्या वेदा देवा यज्ञाश्च प्रीयंताम् । ब्रह्म च ब्राह्मणाश्च प्रीयंताम् । श्री सरस्वत्यौ प्रीयेताम् । श्रद्धा मेधे प्रीयेताम् ।

भगवती कात्यायनी प्रीयेताम् । भगवती माहेश्वरी प्रीयेताम् । भगवती पुष्टिकरी प्रीयेताम् । भगवती तुष्टिकरी प्रीयेताम् ।

भगवती ऋद्धिकरी प्रीयेताम् । भगवती वृद्धिकरी

प्रीयेताम् । भगवंतौ विघ्नविनायकौ प्रीयेताम् ।

भगवान् स्वामी महासेनः सपत्नीकः ससुतः सपार्षदतः सर्वस्थानगतः प्रीयेताम् । हरिहर हिरण्यगर्भाः प्रीयंताम् ।

सर्वा ग्रामदेवताः प्रीयंताम् । सर्वाः कुलदेवताः प्रीयंताम् । सर्वा वास्तुदेवताः प्रीयंताम् । बहिरपः -

पत्नीने लावलेला हात काढावा. यजमानाने दुसर्या पात्रात पाणी सोडावे.

हता ब्रह्मद्विषः । हता परिपंथिनः । हता अस्य कर्मणो विघ्नकर्तारः । शत्रवः पराभवं यांतु ।

शाम्यंतु घोराणि । शाम्यंतु पापानि । शाम्यंत्वीतय । अंतः-

पत्नीने हात लावावा. यजमानाने पुन्हा पहिल्या पात्रात पाणी सोडावे.

शुभानि वर्धंताम् । शिवा आपः संतु । शिवा ऋतवः संतु । शिवा अग्नयः संतु । शिवा आहुतयः

संतु । शिवा ओषधयः संतु ।

शिवा वनस्पतयः संतु । शिवा अतिथयः संतु ।
अहोरात्रे शिवेस्त्याताम् ।

शुक्रांगारक बुध बृहस्पति शनैश्चर राहुकेतु
सोमसहिता आदित्य पुरोगा सर्वे ग्रहाः प्रीयंताम् ।
भगवान् नारायणः प्रीयताम् ।

भगवान पर्जन्यः प्रीयताम् । प्रीयताम् स्वामी
महासेनः । पुण्याह कालान् वाचयिष्ये ।
वाच्यताम्

ब्राह्मं पुण्यं महद्दिव्यं स्वस्त्युत्पादन कारकम् ।
वेदवृक्षोद्भवं नित्यं तत्पुण्यहं भो ब्रवंतु नः ।

यजमानाने म्हणावे -

मह्यं सकुटुंबिने महाजनान् नमस्कुर्वाणाय
आशीर्वचनं अपेक्षमाणाय अद्य करिष्यमाण
सग्रहमख वास्तुशांत्याख्यस्य कर्मणः पुण्याहं
भवंतो ब्रवंतु ।

विप्रांनी यजमानाच्या मस्तकावर अक्षता टाकीत

तीन वेळा म्हणावे-

अस्तु पुण्याहं । अस्तु पुण्याहं । अस्तु पुण्याहं ।

स्वस्तिर्या चाविनाशाख्या पुण्यकल्याण वृद्धिदा ।
विनायक प्रिया नित्यं तां स्वस्तिं भो ब्रवंतु नः ।
यजमानाने म्हणावे -

मह्यं सकुटुंबिने महाजनान् नमस्कुर्वाणाय आशीर्वचनं अपेक्षमाणाय अद्य करिष्यमाण सग्रहमख वास्तुशांत्याख्ये कर्मणि स्वस्तिं भवंतो ब्रवंतु ।

आयुष्मते स्वस्ति । आयुष्मते स्वस्ति । आयुष्मते स्वस्ति ।

सागरस्य तु या ऋद्धिर्महालक्ष्म्यादिभिः कृता ।
संपूर्णा पूर्ण चंद्रे या तामृद्धिं भो ब्रवंतु नः ।

मह्यं सकुटुंबिने महाजनान् नमस्कुर्वाणाय आशीर्वचनं अपेक्षमाणाय अद्य करिष्यमाण सग्रहमख वास्तुशांत्याख्यस्य कर्मणः ऋद्धिं भवंतो ब्रवंतु ।

कर्मऋद्ध्यताम् । कर्मऋद्ध्यताम् । कर्मऋध्यताम् ।
ऋद्धिः समृद्धिः ।

यानंतर एका सुवासिनीस बोलावून तिच्याकडून गणपति व वरुण यांची हळदकुंकू, अक्षता, फुले घालून पूजा करून घ्यावी. निरांजन ओवाळावे.

त्यानंतर यजमान पत्नीस हळद-कुंकू व यजमानास फक्त कुंकू लावून औक्षण करावे. यजमानाने त्या सुवासिनीस एक नारळ विडा वगैरे द्यावा.

क्षीरोदधि समुद्धूता मथ्यमाने महोदधौ ।
विष्णोश्चैव प्रिया नित्यं तां श्रियं भो ब्रवंतु नः ।

मह्यं सकुटुंबिने महाजनान् नमस्कुर्वाणाय आशीर्वचनं अपेक्षमाणाय अद्य करिष्यमाण सग्रहमख वास्तुशांत्याख्ये कर्मणः श्रीरस्त्विति भवंतो ब्रवंतु ।

अस्तु श्रीः । अस्तु श्रीः । अस्तु श्रीः ।

वर्षशतं पूर्णमस्तु । अमुक गोत्राभिवृद्धिरस्तु ।

कर्मांग देवताः प्रीयंताम् ।

यानंतर यजमानाने उजव्या हाताने उत्तरेकडील कलश व डाव्या हाताने दक्षिणेकडील कलश धरून उचलावा. हात सरळ करून त्या कलशातील पाणी

आपल्या ताम्हनात काढावे व पुन्हा कलश पूर्वीच्या जागी ठेवावेत.

ततः उत्तर कलशं दक्षिण हस्ते दक्षिण कलशं वाम हस्ते गृहीत्वा ताभ्यां धाराद्वयं संततं पात्रे निषिंच्य तेभिर्मंत्रैः ।

वास्तोष्पते भूमिशयान देव पाहि त्वमस्मान् सकलादरिष्टात् । चतुष्पदां च द्विपदां शिवं नो भवत्वभीक्ष्णं तव सुप्रसादात् । शिवं । शिवं । शिवं ।

यजमान पत्नीं वामतः उपविश्य पात्र पतित जलेन आम्रपल्लवं दूर्वाभिर्वा उदङ्मुखं तिष्ठतो विप्रैः यजमान भाले अभिषेकं कार्यम् ।

यजमान पत्नीने उठून यजमानाच्या डाव्या बाजूस येऊन बसावे. विप्रांनी त्या ताम्हनात काढलेल्या पाण्याचा कलशातीलच घेतलेल्या आंब्याच्या पानांनी किंवा दुर्वांनी व दर्भांनी यजमान पती-पत्नीवर अभिषेक करावा. त्यावेळी विप्रांनी उभे राहून आपले मुख उत्तरेस करावे.

सुरस्त्वाम् अभिषिंचंतु ब्रह्माविष्णु महेश्वराः ।
वासुदेवो जगन्नाथस्तथा संकर्षणो विभुः ।
प्रद्युम्नश्च अनिरुद्धश्च भवंतु विजयाय ते ।

आखंडलोऽग्निर्भगवान् यमो वै नित्रऋतिस्तथा ।
वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षस्तथा शिवा । ब्रह्मणा
सहिताः सर्वे दिक्पालाः पांतु ते सदा ।

कीर्तिर्लक्ष्मीअर्धृतिर्मेधा पुष्टिः श्रद्धा क्रियामतिः ।
बुद्धिर्लज्जा वपुः शांतिः कांतिःस्तुष्टिश्च मातरः ।
एतेत्वां अभिशिंचंतु देवपत्न्यः समाश्रिताः ।

आदित्यश्चंद्रमा भौमो बुधजीवसितार्कजाः ।
ग्रहास्त्वां अभिषिंचंतु राहुः केतुश्च तर्पिताः ।
देवदानव गंधर्वा यक्षराक्षस पन्नगाः ।

ऋषयो मुनयो गावो देवमातर एव च । देवपत्न्यो द्रुमा नागा दैत्याश्चाप्सरसां गणाः अस्त्राणि सर्व शस्त्राणि राजानो वाहनानि च ।

औषधानि च रत्नानि कालस्या वयवाश्च ये । सरितः सागराः शैलास्तीर्थानि जलदा नदा । एते त्वां अभिषिंचंतु सर्व कामार्थ सिद्धये ।

बलाय श्रियै यससेऽन्नाद्याय अमृताभिशकोऽस्तु शांतिः पुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु । शांतिः । शांतिः । शांतिः ।

यजमान पत्नीने पूर्वीच्या जागी बसावे.
यजमानाने म्हणावे -

पुण्याह वाचन फल समृद्धिरस्तु इति भवंतो ब्रवंतु ।

ब्राह्मणांनी म्हणावे -

पुण्याह वाचन फल समृद्धिरस्तु ।

****

विधी - ७

मातृका पूजनम्

गौर्यै नमः । गौरीं आवाहयामि । पद्मायै नमः । पद्मां आवाहयामि । शच्यै नमः । शचीं आवाहयामि । मेधायै नमः ।

मेधां आवाहयामि । सावित्र्यै नमः । सावित्रीं आवाहयामि । विजयायै नमः । विजयां आवाहयामि । जयायै नमः ।

जयां आवाहयामि । देवसेनायै नमः । देवसेनां आवाहयामि । स्वधायै नमः । स्वधां आवाहयामि । स्वाहायै नमः ।

स्वाहां आवाहयामि । मातृभ्यो नमः । मातृः आवाहयामि । लोकमातृभ्यो नमः । लोकमातृः आवाहयामि । धृत्यै नमः ।

धृतिं आवाहयामि । पुष्ट्यै नमः । पुष्टिं आवाहयामि । तुष्ट्यै नमः । तुष्टिं आवाहयामि ।

आत्मनः कुलदैवतायै नमः ।

या ठिकाणी यजमानाने आपल्या कुलदेवतेचे नाव घ्यावे

कुलदेवतां आवाहयामि । ब्राह्म्यै नमः । ब्राह्मीं आवाहयामि । माहेश्वर्यै नमः । माहेश्वरीं आवाहयामि । कौमार्यै नमः ।

कौमारीं आवाहयामि । वैष्णव्यै नमः । वैष्णवीं आवाहयामि । वाराह्यै नमः । वाराहीं आवाहयामि । इंद्राण्यै नमः ।

इंद्राणीं आवाहयामि । चामुंडायै नमः । चामुंडां आवाहयामि । गणपतये नमः । गणापतिं आवाहयामि । दुर्गायै नमः ।

दुर्गां आवाहयामि । क्षेत्रपालाय नमः । क्षेत्रपालं आवाहयामि । वास्तोष्पतये नमः । वास्तोष्पतिं आवाहयामि ।

एताः देवताः सुप्रतिष्ठितः संतु ।

अक्षता टाकाव्यात.

सर्व मंगल मांगल्यै शिवे सर्वार्थ साधिके । शरण्ये त्र्यंबके गौरि नारायणि नमोस्तुते ।

श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः । आवाहनार्थे अक्षतां समर्पयामि । श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः ।

आसनार्थे अक्षतां समर्पयामि । श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः । पादयोः पाद्यं समर्पयामि । श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः ।

अर्घ्यं समर्पयामि । श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः । आचमनीयं समर्पयामि । श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः । स्नानीयं समर्पयामि ।

असे म्हणून मातृकांवर चार वेळा फुलाने पाणी शिंपडावे.

श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः । वस्त्रोपवस्त्रार्थे प्रत्यक्ष वस्त्रं/अक्षतां समर्पयामि ।

असे म्हणून मातृकांना फुलाने गंध लावावे.

श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः । अलंकारार्थे अक्षतां समर्पयामि । श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः ।

हरिद्रां कुंकुमम् सौभाग्यद्रव्यं समर्पयामि । श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः । विविध पुष्पाणि समर्पयामि ।

श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः । बिल्व पत्रं तुलसीपत्रं समर्पयामि । श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः ।

धूपं दीपं समर्पयामि । श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः । नैवेद्यार्थे यथा संपादित नैवेद्यं समर्पयामि ।

जो नैवेद्य उपलब्ध असेल-गूळ, खोबरे, खडीसाखर, किंवा एखादे फळ त्याचा नैवेद्य दाखवावा.

औं प्राणाय नमः । अपानाय नमः । व्यानाय नमः । उदानाय नमः । समानाय नमः । ब्रह्मणे नमः । नैवेद्यमध्ये प्राशनार्थे पानीयं समर्पयामि

पुनर्नैवेद्यं । औं प्राणाय नमः । अपानाय नमः । व्यानाय नमः । उदानाय नमः । समानाय नमः । ब्रह्मणे नमः ।

नैवेद्या भोवती दोन वेळा पाणी सोडावे. त्यानंतर हातावरून तीन वेळा पाणी सोडावे.

उत्तरापोशनं समर्पयामि । हस्त प्रक्षालनं समर्पयामि । मुख प्रक्षालनं समर्पयामि । करोद्वर्तनार्थे चंदनं समर्पयामि ।

फुलाला गंध लावून ते फूल वहावे.

मुखवासार्थे पूगीफल तांबुलं सुवर्णनिष्क्रिय दक्षिणां समर्पयामि ।

एका विड्यावर पाणी सोडावे.

नमस्करोमि ।

नमस्कार करावा.

सर्व मंगल मांगल्ये शिवे सर्वार्थ साधिके । शरण्ये त्र्यंबके गौरि नारायणि नमोस्तुते । या देवी सर्व भुतेषू मातृरूपेण संस्थिता ।

नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः । श्री गौर्याद्यावाहित देवताभ्यो नमः । मंत्रपुष्पांजलि समर्पयामि ।

एक फूल वहावे.

इति षोडशोपचारैः संपूज्य ।

अनेन कृत पूजनेन गौर्याद्यावाहित देवताः प्रीयंताम् ।

हातावरून पाणी सोडावे.

****

नांदी श्राद्ध

विधी - ८

नांदी श्राद्ध विचार

कोणत्याही शांतीकार्यात किंवा संस्कार कार्यात नांदीश्राद्ध करणे आवश्यक आहे. हे श्राद्ध

नेहमीच्या वर्ष श्राद्धाप्रमाणे नसून हे शुभ श्राद्ध मानले गेलेले आहे. या श्राद्धाद्वारे आपल्या दिवंगत आई वडील व आजी आजोबांचे स्मरण करून त्यांची पूजा केली जाते व आशीर्वाद घेतले जातात. त्यामुळे यजमानाचे आई वडील व आजी आजोबा हयात असतील तर त्यांचे नांदीश्राद्ध करण्याची आवश्यकता नाही. परंतु यापैकी जे कोणी हयात नसतील त्यांचे नांदी श्राद्ध करणे आवश्यक आहे. नांदी श्राद्धामध्ये त्यांचेच पार्वण म्हणावेत.

नांदी श्राद्धाची तयारी

नांदी श्राद्धासाठी फक्त यजमानानेच बसावे. हातातील दर्भाचे पवित्र काढून ठेवावे. हातात दूर्वांचे पवित्र घालावयास द्यावे. दोन ताम्हणे किंवा पात्रे घ्यावीत. पहिल्या मंत्रानंतर पहिल्या हातावरून पाणी सोडावे. पुढील मंत्रांसाठी दुसर्या पात्रात पाणी सोडावे.

नांदी श्राद्धम्

मंत्र १ (पहिले पात्र) सत्य वसुसंज्ञका विश्वेदेवाः नांदीमुखाः इदं वः पाद्यं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

मंत्र २ (आई) (दुसरे पात्र) मातृपितामही प्रपितामह्यः नांदीमुख्यः इदं वः पाद्यं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

मंत्र ३ (वडील) पितृपितामह प्रपितामहाः नांदीमुखाः इदं वः पाद्यं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

मंत्र ४ (सपत्नीक मातामह) मातामह मातुः पितामह मातुः प्रपितामहाः पत्नीसहिताः नांदीमुखाः इदं वः पाद्यं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

या नंतर प्रत्येक मंत्रासाठी हातात गंध-अक्षता घेऊन वरील प्रमाणे त्या त्या पात्रात हातावर पाणी घेऊन सोडावे.

मंत्र १ - (पहिले पात्र) सत्य वसुसंज्ञका विश्वेदेवाः नांदीमुखाः इदं वः आसन गंधादि उपचार कल्पनं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

मंत्र २ (दुसरे पात्र) मातृपितामही प्रपितामह्यः

नांदीमुख्यः इदं वः आसन गंधादि उपचार कल्पनं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

मंत्र ३ पितृपितामह प्रपितामहाः नांदीमुखाः इदं वः आसन गंधादि उपचार कल्पनं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

मंत्र ४ मातामह मातुः पितामह मातुः प्रपितामहाः पत्नीसहिताः नांदीमुखाः इदं वः आसन गंधादि उपचार कल्पनं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

पुढील प्रत्येक प्रयोगानंतर दोन नाणी हातावर पाणी घेऊन पात्रात सोडावीत.

मंत्र १ - (पहिले पात्र) गौर्यादि षोडश मातरः ब्राम्ह्यादि सप्त मतरश्च गणपतिं दुर्गां क्षेत्रपालं वास्तोष्पतिं च इदं वः युग्म ब्राह्मण भोजन पर्याप्त

अमान्न स्थाने किंचित व्यावहारिक द्रव्यं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

मंत्र २ - सत्य वसुसंज्ञका विश्वेदेवाः नांदीमुखाः इदं वः युग्म ब्राह्मण भोजन पर्याप्त अमान्न स्थाने

किंचित व्यावहारिक द्रव्यं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

मंत्र ३ - (दुसरे पात्र) मातृपितामही प्रपितामह्यः नांदीमुख्यः इदं वः युग्म ब्राह्मण भोजन पर्याप्त अमान्न स्थाने किंचित व्यावहारिक द्रव्यं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

मंत्र ४ - पितृपितामह प्रपितामहाः नांदीमुखाः इदं वः युग्म ब्राह्मण भोजन पर्याप्त अमान्न स्थाने किंचित व्यावहारिक द्रव्यं नमः । नम इयं च वृद्धिः ।

मंत्र ५ - मातामह पातुः पितामह पातुः प्रपितामहः पत्नीसहिताः नांदीमुखाः इदं वः युग्म ब्राह्मण भोजन पर्याप्त अमान्न स्थाने किंचित व्यावहारिक द्रव्यं नमः ।

नम इयं च वृद्धिः ।

स्त्रुवाक्षमाला करक पुस्तकाढ्यं चतुर्भुजम् । प्रजापतिं हंसयान मेकवक्त्रं नमामि तं । कृतस्य नांदीश्राद्धस्य प्रतिष्ठा फल सिद्ध्यर्थं

द्राक्षामलकनिष्क्रयिणीं दक्षिणां दातुमहमुत्सृजे न मम ।

दोन नाणी हातावर पाणी घेऊन पात्रात सोडावीत.

मातापिता महीचैव तथैव प्रपितामही । पिता पितामहश्चैव तथैव प्रपितामहः । मातामहस्तत्पिता च प्रमाता महकादयः । एते भवंतु सुप्रीताः प्रयच्छंतु च मंगलम् ।

यथाचारं हिरण्येन भांडवादनम् ।

हातात एक नाणे घेऊन पात्रास वाजवून पाण्यासह पात्रात सोडावे.

अनेन नांदी श्राद्धेन नांदीमुख देवताः प्रीयंताम् वृद्धिः ।

हातावरून पात्रातील सर्व पाणी दूर्वांसह ताम्हनात सोडून द्यावे. दुसरे चांगले पाणी पात्रात घ्यावे, आचमन करावे व

डोळ्यांना तसेच पायाच्या दोन्ही अंगठ्यांना पाणी लावावे. दर्भाचे पवित्र हातात पुन्हा घालावे.

यानंतर आचार्य वरण करावे.

आचार्य वरणानंतर स्थापित देवतांचे विसर्जन करावे.

यांतु देवगणाः सर्वे पूजामादाय पार्थिवात् । इष्ट कामं प्रसिद्ध्यर्थं पुनरागमनायच । आवाहित देवतां विसर्जयामि ।

असे म्हणून गणपति, वरुण व मातृकांचे अक्षता टाकून विसर्जन करावे. यानंतर यजमान पतिपत्नीस घरचा आहेर करण्यास सांगावे.

****

विधी - ९

आचार्य वरणम्

यजमान संकल्प - श्रुति स्मृति फल प्राप्त्यर्थं आचार्यादि द्वारा सग्रहमख वास्तुशांत्याख्यस्य

कर्मणि आचार्य वरणं करिष्ये ।

हातावरून पाणी सोडावे. यजमानाने म्हणावे - अमुक गोत्रोत्पन्नः अमुक वर्मा अहं अमुक प्रवरान्वित अमुक गोत्रोत्पन्नः

अमुक शर्मणः अस्मिन् वास्तुशांत्याख्यस्य कर्मणि आचार्यं त्वां वृणे ।

असे म्हणून मुख्य आचार्यास एक विडा, सव्वा रुपया व पवित्र द्यावे.

विप्र - वृतोऽस्मि

त्यानंतर इतर ब्राह्मणांनासुद्धा एक विडा, सव्वा रुपया द्यावा. त्यावेळी यजमानाने म्हणावे -

अमुक प्रवरान्वित अमुक गोत्रोत्पन्नः अमुक शमर्णः अस्मिन् वास्तुशात्याख्यस्य कर्मणि ऋत्विजं त्वां वृणे ।

त्यानंतर यजमानाने म्हणावे - वृतोऽस्मि

आचार्यस्तु यथा स्वर्गे शक्रादीना बृहस्पतिः । तथा

त्वं मम यज्ञेस्मिन् आचार्यो भव सुव्रत ॥ अस्य यागस्य निष्पत्तौ भवंतोऽभ्यर्थिता मया ।

सुप्रसन्नैश्च कर्तव्यं कर्मेदं विधि पूर्वकं ।

आचार्यांनी म्हणावे - अस्मिन् वास्तुशांत्याख्यस्य कर्मणि यजमानेन व्रतोऽहं । एभिर्ब्राह्मणैः सह यथा ज्ञानतः कर्म करिष्यामि ।

इथपर्यंत विधी झाल्यावर यजमानाचे कार्य संपले. याच्यापुढे आचार्यांनी आपले आचार्यकर्म करावे. आचार्यांनी द्विराचमन करावे.

ॐ केशवाय नमः । श्रीकृष्णाय नमः ।

तिथिर्विष्णुस्तथा वारोनक्षत्रं विष्णुरेव च । योगश्च करणं चैव सर्व विष्णुमयं जगत् । अद्येत्यादि वर्तमान एवं गुण विशेशण विशिष्टायां शुभ पुण्यतिथौ अस्मिन् वास्तुशांत्याख्यस्य कर्मणि आचार्य कर्म, निर्विघ्नता सिद्ध्यर्थं महागणपति स्मरणं, शरीर शुद्ध्यर्थं विष्णु स्मरणं, स्थल शुद्ध्यर्थं

सर्षप विकीरणं, मुख्य देवता, नवग्रह स्थापनं

पूजनं तथा च स्थंडलादि कर्मं करिष्ये ।

हातावरून पाणी सोडावे.

अभीप्सितार्थ सिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः । सर्व विघ्न हरस्तस्मै गणाधिपतये नमः । महागणपतये नमः ।

विष्णु जिष्णुं महाविष्णुं प्रभविष्णुं महेश्वर । अनेक रूप दैत्यांतं तं नमामि पुरुषोत्तमम् ।

अपवित्रः पवित्रोवा सर्वावस्थां गतोपि वा । यः स्मरेत् पुंडरीकाक्षं सबाह्याभ्यंतरः शुचिः ।

कलशातील पाणी सर्वत्र शिंपडावे.

यदत्र संस्थितं भूतं स्थानमाश्रित्य सर्वतः । स्थानं त्यक्त्वातु तत्सर्व यत्रस्थं तत्र गच्छतु । सर्व दिशांना मोहरी फेकावी.

शुचिरग्निः शुचिर्वायुः शुचिः सूर्यः शुचिर्विधुः । शुचिः शुक्रः शुर्चिर्गंगा कुर्वंत्वेत्स्थलं शुचिः । सर्वत्र पंचगव्य शिंपडावे.

अपवित्रः पवित्रोवा सर्वावस्थां गतोपि वा । यः

स्मरेत् पुंडरीकाक्षं सबह्याभ्यंतरः शुचिः ।

पुन्हा कलशातील पाणी सर्वत्र शिंपडावे.

यानंतर ओंजळ पसरून प्रणिता मुद्रेत उभे रहावे व खालील मंत्र म्हणावा.

एनो मुचं ताक्ष्र्यमरिष्टनेमिम् । दैत्यघ्नमात्रेयमृभुक्ष मित्रम् । कल्याणरूपं शरणं प्रपदेयऽ भयं शिवं स नस्तनोतु ।

देवा आयांतु यातुधाना अपयांतु विष्णो देव यजनं रक्षस्व । भूमौ प्रादेशं कुर्यात् ।

खाली वाकून जमिनीस अंगठा व तर्जनीचा स्पर्श करावा.

****

खिळे रोवण्याचे मंत्र

विधी - १०

शिख्यादि वास्तुपीठ देवता मांडणी

चौरंगावर किंवा पाटावर किंवा जमिनीवर पेपर पसरून त्यावर पंचा किंवा अन्य वस्त्र पसरावे. त्यावर तांदूळ पसरावेत. त्यावर ६१ देवतांचे वास्तुपीठ (सुपार्या) मांडावे. त्यासाठी शेवटी दिलेली आकृती-चार्टचा वापर करावा. त्याच्या उत्तरेस कलश स्थापन करावा.

खिळे रोवण्याचे मंत्र

वास्तुपीठाच्या ईशान्येस कलश स्थापन करण्यासाठी तांदळाचा ढीग घालून ठेवावा. पाटाच्या चार कोपर्यात कणकीचे चार मुटके ठेवून चार खिळे रोवावेत. खिळे वेगळे केळावर, बटाट्यावर किंवा अन्य प्रकारे रोवावेत. त्या खिळ्यांभोवती कच्या धाग्याचे चार फेरे द्यावेत.

कणकीच्या मुटक्यांना काळे उडीद लावावेत. ईशान्येपासून प्रत्येक खिळा रोवताना खालील मंत्र म्हणावा.

विशंतु भूतले नागा लोकपालश्च सर्वशः । अस्मिन् गृहेऽऽव तिष्ठंतु आयुर्बल कराः सदा ।
अग्निभ्योप्यथ सर्पेभ्यो ये चान्ये तत्समाश्रिताः ।
तेभ्यो बलिं प्रयच्छामि पुण्यपिष्ठममुत्तमम् ।

****

विधी - ११

रेखा करणम्

शिख्यादि देवतांचे जे वास्तुपीठ मांडलेले आहे त्यावर सोन्याच्या शलाकेने (तारेने) किंवा दर्भाने रेघा ओढणे यालाच रेखाकरण असे म्हणतात. या रेघा ओढताना पश्चिमेपासून सुरू करून पूर्वेकडे दहा उभ्या रेघा ओढाव्यात. त्यावेळी खालील

देवतांची नावे घ्यावीत.

१. ईशान्यै नमः ।

२. यशोवत्यै नमः ।

३. कांतायै नमः ।

४. विशालायै नमः ।

५. प्राणवाहिन्यै नमः ।

६. सत्यायै नमः ।

७. सुमत्यै नमः ।

८. नंदायै नमः ।

९. सुभद्रायै नमः ।

१०. सुरथायै नमः ।

यानंतर दक्षिणेकडून उत्तरेकडे दोन दोन बोटांच्या अंतराने १० आडव्या रेखा ओढाव्यात. त्यावेळी खालील देवतांची नावे घ्यावीत. आकृती पहा.

११. हिरण्यायै नमः ।

१२. सुव्रतायै नमः ।

१३. लक्ष्म्यै नमः ।

१४. विभूत्यै नमः ।

१५. विमलायै नमः ।

१६. सत्यायै नमः ।

१७. सुमत्यै नमः ।

१८. बालायै नमः ।

१९. विशोकायै नमः ।

२०. इडायै नमः ।

****

मूर्तीची प्राणप्रतिष्ठा

विधी - १२

वास्तुप्रतिमेचे अग्न्युत्तारण

शिख्यादि देवतांचे जे वास्तुपीठ मांडावयाचे त्यावर सोन्याची किंवा चांदीची वास्तु पुरुषाची प्रतिमा मांडावयाची असते. ही प्रतिमा स्थापन करण्यापूर्वी या मूर्तीचे अग्न्युत्तारण करून घ्यावे. या करिता या प्रतिमेस एका पात्रात घेऊन खालील संकल्प म्हणून त्या प्रतिमेवर महिम्नाचे श्लोक म्हणत दुधाचा अभिषेक करावा.

संकल्प - देशकालौ स्मृत्वा अस्याः प्रतिमायाः अंगप्रत्यंग संधि समुत्पन्नवास्याऽग्निकुद्दालाऽग्निटंक अग्न्यातप निरासार्थं अग्न्युत्तारणं करिष्ये ।

हातावरून पाणी सोडावे.

महिम्नाचे पहिले ५ श्लोक

महिम्नः पारं ते परमविदुषो यद्यसदृशी
स्तुतिर्ब्रह्मादीनामपि तदवसन्नास्त्वयि गिरः ।

अथावाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामावधि गृणन्
ममाप्येष स्तोत्रे हर निरपवादः परिकरः ॥१॥

अतीतः पंथानं तव च महिमा
वाङ्मनयसयोरतद्व्यावृत्त्यायं चकितमभिधत्ते
श्रुतिरपि ।

स कस्य स्तोतव्यः कतिविधगुणः कस्य विषयः
पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥२॥

मधुस्फीता वाचः परमममृतं निर्मितवतस्तव ब्रह्मन्
किं वागपि सुरगुरोर्विस्मयपदम् ।

मम त्वेतां वाणीं गुणकथनपुण्येन भवतः
पुनामीत्यर्थेऽस्मिन् पुरमथनबुद्धिर्व्यवसिता ॥३॥

तवैश्वर्यं यत्तज्जगदुरक्षाप्रलयकृत् त्रयीवस्तु व्यस्तं
तिसृषु गुणभिन्नासु तनुषु ।

अभव्यानामस्मिन् वरद रमणीयामरणीं
विहन्तुंव्याक्रोशीं विदधत इहैके जडधियः ॥४॥

किमीहः किंकायः स खलु किमुपायस्त्रिभुवनं
किमाधारो धाता सृजति किमुपादान इति च ।

अतर्क्यैश्वर्ये त्वय्यनवसरदुस्थो हथधियः कुतर्कोऽयं कांश्चिन्मुखरयति मोहाय जगतः ॥५॥

यानंतर मूर्तीची प्राणप्रतिष्ठा करावी. त्याचे मंत्र

मूर्तीची प्राणप्रतिष्ठा

संकल्प - अस्यां प्रतिमायां देवकला सान्निध्यार्थं प्राणप्रतिष्ठां करिष्ये । औं आं ह्रीं क्रौं ।

अं यं रं लं वं शं षं सं हं क्षं अः । क्रौं ह्रीं आं हंसः सोऽहम् । अस्या मूर्तौ प्राण इह प्राणाः ।

औं आं ह्रीं क्रौं । अं यं रं लं वं शं षं सं हं क्षं अः । क्रौं ह्रीं आं हंसः सोऽहम् । अस्यां मूर्तौ जीव इह स्थितः ।

औं आं ह्रीं क्रौं । अं यं रं लं वं शं षं सं हं क्षं अः । क्रौं ह्रीं आं हंसः सोऽहम् ।

अस्यां मूर्तौ सर्वेंद्रियाणि वाङमनस् त्वक् चक्षु श्रोत्र जिव्हा पाणि पाद पायुपस्थानि इह एवागत्य सुखं चिरं तिष्ठंतु स्वाहा ।

गर्भाधानादि पंच दश संस्कारा सिद्ध्यर्थं पंचदश ह्रीं

वृत्तीं करिष्ये ।

यानंतर १५ वेळा औं म्हणावे. यानंतर दूर्वेने मूर्तीच्या डोळ्यांना तूप लावावे.

रक्तांभोधिस्तपोतोल्लसदरुन सरोजाधिरूढा कराब्जैः । पाशं कोदंडभिक्षुद्भवमथ गुणमप्यंकुशं पंचबाणान् ।

बिभ्राणासृक्कपालं
त्रिनयनलसितापीनवृक्षोरुहाढ्या । देवीं बालार्कवर्णा भवतु सुखकरी प्राणशक्तिः परा नः ।

वेळे अभावे किंवा अन्य कोणत्याही कारणास्तव वरील मंत्रांनी प्राणप्रतिष्ठा करणे शक्य नसेल तर फक्त खालील मंत्र म्हणून प्राणप्रतिष्ठा करता येईल.

अस्यै प्राणाः प्रतिष्ठंतु अस्यै प्राणाः क्षरंतु च ।
अस्यै देवत्वमर्चायै मामहेति च कश्चन् ।

प्राणशक्त्यै नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षत पुष्पं समर्पयामि । हरिद्रां कुंकुमम् सौभाग्य द्रव्यं

समर्पयामि । नमस्करोमि ।

यानंतर ही प्रतिमा वास्तुपीठावर ब्रह्माच्या सुपारीच्या उत्तरेस ठेवावी.

शिख्यादि वास्तुपीठाच्या ईशान्येस कलश स्थापन

वास्तुपीठाच्या ईशान्येस विधिवत् कलश स्थापन करावा.

सर्वेषामाश्रया० या साम्यायकः० कलशस्य०

कलशात पंचगव्य, पंचामृत, सप्तमृंदा, सप्तधान्य. पंचत्वक्

(पाच झाडांच्या साली),

पंचपल्लव, सर्वोषधी

इत्यादी घालून कलशाची स्थापना करावी. त्याचे मंत्र -

गजाश्वरथ्यावल्मीक संगमाद्ध्रगोकुलात् ।
चत्वरान्मृदमानीय कुंभेऽस्मिन्प्रक्षिपाम्यहम् ॥

इति पंचामृत गोमूत्र गोमयं क्षीरं दधि

सर्पिर्यथाक्रमम् । एतानि पंचगव्यानि कुंभेऽस्मिन्प्रक्षिपाम्यहम् ॥ इति पंचगव्यं ।

कुष्ठं मांसी हरिद्रे द्वे मुरा शैलेयचंदने । वच चंपकमुस्तौ च सर्वौषध्यो दश स्मृताः ॥ इति सर्वोषधीः ।

यवगोधूमधान्यानि तिलाः कंगुस्तथैव च । शामाकं चीनकं चैव सप्तधान्यं क्षिपाम्यहम् ॥ इति सप्तधान्यानि ।

मलयाचल॰ त्वं दूर्वे॰ अश्वत्थोदुंबरः॰ फलेन फलितं॰ कनकं॰ हिरण्यगर्भ॰ सितं सूक्ष्मं॰ पूर्णपात्रं॰ पाशहस्तं च वरुणं यादसंपतिमीश्वरं ।

आवाहयामि यज्ञेस्मिन् पूजनार्थं नमामि तं । कलशे वरुणाय नमः । आवाहनार्थे अक्षतां समर्पयामि । श्री वरुणाय नमः ।

विलेपनार्थे चंदनं समर्पयामि । श्री वरुणाय नमः । हरिद्रां कुंकुमम् सौभाग्य द्रव्यं समर्पयामि । श्री वरुणाय नमः ।

सकल पूजार्थे अक्षता समर्पयामि । श्री वरुणाय नमः । पुष्पं समर्पयामि । श्री वरुणाय नमः । तुलसीपत्रं बिल्वपत्रं च समर्पयामि ।

श्री वरुणाय नमः । नमस्करोमि ।

अशा रीतीने वरुण पूजा करावी. त्यानंतर वरुणाची प्रार्थना करावी.

यथा मेरुगिरेः शृंगे देवानामालयः सदा । तथा ब्रह्मादि देवानां गृहे मम स्थिरो भव । देवदानव संवादे मथ्यमाने महोदधौ ।

उत्पन्नौऽसि तदा कुंभ विधृतो विष्णुना स्वयम् ।

या नंतर शिख्यादि देवतांचे आवाहन करावे.

****

विधी - १३

शिख्यादि वास्तुपीठ देवता स्थापनम्

ईशान्य कोनातील पहिल्या क्रमांकाच्या सुपारीवर अक्षता वाहून

शिखिने नमः ।

असे नाम मंत्राने आवाहन करून स्थापना करावी. याच प्रमाणे सर्व देवतांचे नाममंत्राने आवाहन करावे.

१. शिखिने नमः । शिखिनं आवाहयामि ।

२. पर्जन्याय नमः । पर्जन्यं आवाहयामि ।

३. जयंताय नमः । जयंतं आवाहयामि ।

४. कुलिशायुधाय नमः । कुलिशायुधं आवाहयामि ।

५. सूर्याय नमः । सूर्यं आवाहयामि ।

६. सत्याय नमः । सत्यं आवाहयामि ।

७. भशाय नमः । भृशं आवाहयामि ।

८. आकाशाय नमः । आकाशं आवाहयामि ।

९. वायवे नमः । वायुं आवाहयामि ।

१०. पूष्णे नमः । पूषणं आवाहयामि ।

११. वितथाय नमः । वितथं आवाहयामि ।

१२. गृहक्षताय नमः । गृहक्षतं आवाहयामि ।

१३. यमाय नमः । यमं आवाहयामि ।

१४. गंधर्वाय नमः । गंधर्वं आवाहयामि ।

१५. भृंगराजाय नमः । भृंगराजं आवाहयामि ।

१६. मृगाय नमः । मृगं आवाहयामि ।

१७. पितृभ्यो नमः । पितृन् आवाहयामि ।

१८. दौवारिकाय नमः । दौवारिकं आवाहयामि ।

१९. सुग्रीवाय नमः । सुग्रीवं आवाहयामि ।

२०. पुष्पदंताय नमः । पुष्पदंतं आवाहयामि ।

२१. जलाधिपाय नमः । जलाधिपं आवाहयामि ।

२२. असुराय नमः । असुरं आवाहयामि ।

२३. शोषाय नमः । शोषं आवाहयामि ।

२४. पापाय नमः । पापं आवाहयामि ।

२५. रोगाय नमः । रोगं आवाहयामि ।

२६. अहिर्बुध्न्याय नमः । अहिर्बुध्न्यं आवाहयामि ।

२७. मुख्याय नमः । मुख्यं आवाहयामि ।

२८. भल्लाटाय नमः । भल्लाटं आवाहयामि ।

२९. सोमाय नमः । सोमं आवाहयामि ।

३०. सर्पाय नमः । सर्पं आवाहयामि ।

३१. अदितये नमः । अदितिं आवाहयामि ।

३२. दितये नमः । दितिं आवाहयामि ।

३३. आपाय नमः । अपः आवाहयामि ।

३४. सावित्राय नमः । सावित्रं आवाहयामि ।

३५. जयाय नमः । जयां आवाहयामि ।

३६. रुद्राय नमः । रुद्रं आवाहयामि ।

३७. अर्यम्णे नमः । अर्यमणं आवाहयामि ।

३८. सवित्रे नमः । सवितारं आवाहयामि ।

३९. विवस्वते नमः । विवस्वतं आवाहयामि ।

४०. विबुधाधिपाय नमः । विबुधाधिपं आवाहयामि ।

४१. मित्राय नमः । मित्रं आवाहयामि ।

४२. राजयक्ष्मणे नमः । राजयक्ष्माणं आवाहयामि ।

४३. पृथ्विधराय नमः । पृथ्विधरं आवाहयामि ।

४४. आपवत्साय नमः । आपवत्सं आवाहयामि ।

४५. ब्रह्मणे नमः । ब्रह्माणं आवाहयामि.
वास्तोष्पतये नमः । वास्तोष्पतिं आवाहयामि ।

****

विधी - १४

चरक्यादि देवता

४६. चरक्यै नमः । चरकीं आवाहयामि ।

४७. विदार्यै नमः । विदारीं आवाहयामि ।

४८. पूतनायै नमः । पूतनां आवाहयामि ।

४९. पापराक्षस्यै नमः । पापराक्षसीं आवाहयामि ।

५०. स्कंदाय नमः । स्कंदं आवाहयामि ।

५१. अर्यम्णे नमः । अर्यमणं आवाहयामि ।

५२. जृंभकाय नमः । जृंभकं आवाहयामि ।

५३. पिलिपिच्छाय नमः । पिलिपिच्छं आवाहयामि ।

५४. इंद्राय नमः । इंद्रं आवाहयामि ।

५५. अग्नये नमः । अग्निं आवाहयामि ।

५६. यमाय नमः । यमं आवाहयामि ।

५७. निऋतये नमः । निऋतिं आवाहयामि ।

५८. वरुणाय नमः । वरुणं आवाहयामि ।

५९. वायवे नमः । वायुं आवाहयामि ।

६०. सोमाय नमः । सोमं आवाहयामि ।

६१. ईशानाय नमः । ईशानं आवाहयामि ।

एताः देवताः सुप्रतिष्ठिताः संतु ।

असे म्हणून स्थापित देवतांवर अक्षता टाकाव्यात. त्यानंतर

शिख्यादि वास्तुपीठ देवताभ्यो नमः ।

असे म्हणून आसन पाद्य अर्घ्य आचमन स्नान पंचामृत स्नान अभिषेक वस्त्र चंदन अक्षता हळद कुंकू धूप दीप नैवेद्य फळे नारळ

इत्यादि अर्पण करून षोडशोपचारे पूजन करावे.

पूजा झाल्यावर यजमान पती पत्नींच्या हस्ते शिख्यादि देवतांची पंचोपचार पूजा करून घ्यावी.

यानंतर अग्निमुख करावे व अग्नि आवाहनानंतर

नवग्रह स्थापन करावेत.

(अग्निमुख पुढे दिले आहे. सोईसाठी नवग्रहांचे मंत्र अगोदर दिले आहेत.)

****

कलश स्थापन

विधी - १५

नवग्रह पीठाच्या ईशान्येस कलश स्थापन

नवग्रह पीठाच्या ईशान्येस पुण्याहवाचनातील सर्वोषामाश्रया भूमि०

इत्यादी सर्व मंत्रांनी वास्तुपीठ कलश जसा स्थापन केला त्याप्रमाणे कलश स्थापन करावा. वरुण पूजा करावी. त्यानंतर वरुणाची प्रार्थना करावी.

देवदानव संवादे मथ्यमाने महोदधौ । उत्पन्नौऽसि तदा कुंभ विधृतो विष्णुना स्वयम् । यानंतर नवग्रहांचे आवाहन करावे.

नवग्रह आवाहन मंत्र

(सूर्याचे मुख पूर्वेला असते.)

१. जपाकुसुम संकाशं काश्यपेयं महद्युतिं । तमोरों सर्व पापघ्नं प्रणतोऽस्मि दिवाकरम् ।

कलिंग देशोद्भव काश्यपसगोत्र भो सूर्य इहागच्छ इह तिष्ठ । सूर्याय नमः । सूर्यं आवाहयामि ।

(सोमाचे मुख पश्चिमेस असते)

२. दधिशंख तुषाराभं क्षीरोदार्णव संभव । नमामि शशिनं सोमं शंभोर्मुकुट भूषणं ।

यमुना तीरोद्भव आत्रेयसगोत्र भो सोम इहागच्छ इह तिष्ठ । सोमाय नमः । सोमं आवाहयामि ।

(मंगळाचे मुख दक्षिणेस असते.)

३. धरणी गर्भ संभूतं विद्युत्कांति समप्रभम् ।

कुमारं शक्तिहस्तं च मंगलं प्रणमाम्यहम् ।

अवंति देशोद्भव भारद्वाजसगोत्र भो भौम इहागच्छ इह तिष्ठ । भौमाय नमः । भौमं आवाहयामि ।

(बुधाचे मुख उत्तरेस असते.)

४. प्रियंगु कलिका श्यामं रूपेणा प्रतिमं बुधं ।
सौम्यं सौम्य गुणोपेतं तं बुधं प्रणमाम्यहम् ।

मगध देशोद्भव आत्रेयसगोत्र भो बुध इहागच्छ इह तिष्ठ । बुधाय नमः । बुधं आवाहयामि ।

(गुरूचे मुख उत्तरेस असते.)

५. देवानांच ऋषिणांच गुरुं कांचन संन्निभं ।
बुद्धिभूतं त्रिलोकेशं तं नमामि बृहस्पतिं ।

सिंधु देशोद्भव आंगिरसगोत्र भो बृहस्पति इहागच्छ इह तिष्ठ । बृहस्पतये नमः । बृहस्पतिं आवाहयामि ।

(शुक्राचे मुख पूर्वेला असते.)

६. हिमकुंद मृणालाभं दैत्यानां परमं गुरुं । सर्व शास्त्र प्रवक्तारं भार्गवं प्रणमाम्यहम् ।

भोजकटक देशोद्भव भार्गवसगोत्र भो शुक्र इहा गच्छ इह तिष्ठ । शुक्राय नमः । शुक्रं आवाहयामि ।

(शनिचे मुख पश्चिमेस असते.)

७. नीलांजन समाभासं रविपुत्रं यमाग्रजम् । छायामार्तंड संभूतं तं नमामि शनैश्चरम् ।

सौराष्ट्र देशोद्भव काश्यपसगोत्र भो शनैश्चर इहा गच्छ इह तिष्ठ । शनैश्चराय नमः । शनैश्चरं आवाहयामि ।

(राहूचे मुख दक्षिणे असते.)

८. अर्धकायं महावीर्यं चंद्रादित्य विमर्दनम् । सिंहिका गर्भ संभूतं तं राहुं प्रणमाम्यहम् ।

राठिनापुरोद्भव पैठीनसगोत्र भो राहू इहा गच्छ इह तिष्ठ । राहवे नमः । राहुं आवाहयामि ।

(केतूचे मुख दक्षिणेस असते.)

९. पलाशपुष्प संकाशं तारकाग्रह मस्तकं । रौद्रं रौद्रात्मकं घोरं तं केतु प्रणमाम्यहम् ।

अंतर्वेदी समुद्भवं जैमिनिसगोत्र भो केतू इहा गच्छ इह तिष्ठ । केतवे नमः । केतुं आवाहयामि ।

नवग्रहांच्या उजव्या अंगास असलेल्या अधिदेवता.

ग्रहांची मुखे ज्या दिशेस असतात त्याप्रमाणे उजवी बाजू धरावी.

रविच्या उजव्या अंगास रुद्र (ईश्वर) अधिदेवता-

१. रुद्रोदेवो वृषारूढश्चतुर्बाहु स्त्रिलोचनः । त्रिशूल खट्वा वरदा भयपाणिर्नमामि ते । ईश्वराय नमः । ईश्वरं आवाहयामि ।

२. सर्व मंगल मांगल्ये शिवे सर्वार्थ साधिके । शरण्ये त्र्यंबके गौरि नारायणि नमोऽस्तुते । उमायै नमः । उमां आवाहयामि ।

मंगळाच्या उजव्या अंगास स्कंद अधिदेवता-

३. रक्तांबर बर्हिवाहं चतुर्बाहुं षडानन । कुक्कुट

ध्वज घंटा शक्त्युपेतं प्रणमाम्यहम् । स्कंदाय नमः स्कंद आवाहयामि ।

बुधाच्या उजव्या अंगास नारायण आधिदेवता-

४. कौमोदकी पद्मशंख चक्रोपेतं चतुर्भुजं । नमामि पुरुषं देवं पन्नगाशन वाहनम् । नारायणाय नमः । नारायणं आवाहयामि ।

गुरूच्या उजव्या अंगास ब्रह्मा अधिदेवता-

५.रक्तवर्णश्चतुर्बाहुं हंसारूढश्चतुर्मुखः । पद्माक्ष सूत्र वरदा भय पाणीर्नमामि तं । ब्रह्मणे नमः । ब्रह्माणं आवाहयामि ।

शुक्राच्या उजव्या अंगास इंद्र अधिदेवता-

६. इंद्रः सुरपतिः श्रेष्ठो वज्रहस्तो महाबलः । शतयज्ञाधिपो देवस्तस्मै नित्यं नमो नमः । इंद्राय नमः । इंद्रं आवाहयामि ।

शनिच्या उजव्या अंगास यम अधिदेवता-

७. दंडहस्तं यमं देवं महामहिष वाहनम् । वैवस्वतं

पितृपतिं नौमि नित्यं महाबलम् । यमाय नमः ।
यमं आवाहयामि ।

राहूच्या उजव्या अंगास काल अधिदेवता-

८. कराल वदनं भीमं पाश दंडधरं सदा ।
सर्पवृश्चिक रोमाणं तं कालं प्रणमाम्यहम् ।
कालाय नमः । कालं आवाहयामि ।

केतूच्या उजव्या अंगास चित्रगुप्त अधिदेवता-

९. उदीच्य वेषः सौम्यश्च लेखनी पत्र संयुतः ।
चित्रगुप्तो लिपिकरस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।
चित्रगुप्ताय नमः । चित्रगुप्तं आवाहयामि ।

नवग्रहांच्या डाव्या अंगास असलेल्या
प्रत्यधिदेवता

रविच्या डाव्या अंगास अग्नि प्रत्यधिदेवता-

१. आग्न्येः पुरुषोरक्तः सर्व देव मयोऽव्ययः ।
धूम्रकेतू रजोध्यक्षस्तस्मै नित्यं नमो नमः । अग्नये
नमः । अग्निं आवाहयामि ।

सोमाच्या डाव्या अंगास आप प्रत्यधिदेवता-

२. स्त्रीरूपाः पाश कलश हस्ता मकर वाहनाः । श्वेता मौक्तिक भूषाढ्या अद्भ्यस्ताभ्यो नमो नमः । अद्भ्यो नमः । अपः आवाहयामि ।

मंगळाच्या डाव्या अंगास भूमि प्रत्यधिदेवता-

३. सवेषामाश्रया भूमिर्वराहे समुद्धृता । अनंत सस्य दात्री या तां नमामि वसुंधराम् । भूम्यै नमः । भूमिं आवाहयामि ।

बुधाच्या डाव्या अंगास विष्णु प्रत्यधिदेवता-

४. कौमोदकी गदापद्म शंखोपेतं चतुर्भुजं । नमामि विष्णुं देवेशं कृष्णं गरुडवाहनं । विष्णवे नमः । विष्णुं आवाहयामि ।

गुरूच्या डाव्या अंगास इंद्र प्रत्यधिदेवता-

५. चतुर्दंत गजारूढं वज्रांकुश धरं सुरं । शचीपति नौमि नित्यं नानाभरणं भूषितं । इंद्राय नमः । इंद्रं आवाहयामि ।

शुक्राच्या डाव्या अंगास इंद्राणी प्रत्यधिदेवता -

६. शक्रप्रिया या संतान मंजरी वरदायुधा । इंद्राणी द्विभुजा देवी तस्मै नित्यं नमो नमः । इंद्राण्यै नमः । इंद्राणीं आवाहयामि ।

शनिच्या डाव्या अंगास प्रजापति प्रत्यधिदेवता-

७. स्रुवाक्षमाला करक पुस्तकाढ्यं चतुर्भुजम् । प्रजापतिं हंसयान मेकवक्त्रं नमामि तं । प्रजापतये नमः । प्रजापतिं आवाहयामि ।

राहूच्या डाव्या अंगास सर्प प्रत्यधिदेवता-

८. अनंतो वासुकिश्चैव कालियो मणिभद्रकः । शंखश्च शंखपालश्च कर्कोटक धनंजयौ । धृतराष्ट्रश्च ये सर्पास्तेभ्यो नित्यं नमो नमः ।

सर्पेभ्यो नमः । सर्पान् आवाहयामि ।

केतूच्या डाव्या अंगास ब्रह्मा प्रत्यधिदेवता-

९. यज्ञाध्यक्षश्चतुर्मूर्तिर्वेदावासः पितामहः । पद्मयोनिश्चतुर्वक्त्रस्तस्मै नित्यं नमो नमः । ब्रह्मणे

नमः ब्रह्माणं आवाहयामि ।

****

क्रतु देवता

विधी - १६

क्रतु साद्गुण्य देवता

(सूर्याजवळ दक्षिणेकडून उत्तरेकडे)

१. अभीप्सितार्थ सिध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः । सर्व विघ्न हरस्तस्मै गणाधिपतये नमः । गणपतये नमः । गणपतिं आवाहयामि ।

२. तामग्नि वर्णां तपसाज्वलन्तीं सर्व कामदां । भक्तानां वरदां नित्यं दुर्गादेवीं नमाम्यहं । दुर्गायै नमः । दुर्गां आवाहयामि ।

३. वरदान ध्वजधरो धावध्दरिण पृष्ठगः ।

धुम्रवर्णश्चयो वायुस्तस्मै नित्यं नमो नमः । वायवे नमः । वायुं आवाहयामि ।

४. चंद्रार्कौपेतमाकाशं षंधंनीलोत्पलप्रभं ।
नीलांबर दरं चैव तस्मै नित्यं नमो नमः ।
आकाशाय नमः । आकाशं आवाहयामि ।

५. सर्वैद्यावश्विनौदेवौ द्विभुजौ शुक्लवर्णकौ ।
सुधाकलश संयुक्तौ वंदे करक धारिणौ । अश्विभ्यां नमः । अश्विनौ आवाहयामि ।

६. शूलव्याल कपाल दुंदुभिधनुर्घंटासि चर्मायुधो ।
दिग्वासा असितः सुदंष्ट्रभृकुटी वक्राननः कोपनः ।
सर्पव्रात युतांग ऊर्ध्व चिकुरस्त्रक्षोऽहि कौपिनको ।

यः स्यात्क्षेत्रपतिः सनोस्तु सुखदस्तस्मै नमः सर्वदा । क्षेत्रपालाय नमः । क्षेत्रपालं आवाहयामि ।

७. वास्तोष्पते नमस्तुभ्यं भूशैय्या भिरत प्रभो ।
प्रसीद पाहि मां देव सर्वारिष्टं विनाशय ।
वास्तोष्पतये नमः । वास्तोष्पतिं आवाहयामि ।

क्रतु संरक्षक देवता

१. इंद्रः सुरपतिः श्रेष्ठो वज्रहस्तो महाबलः । शतयज्ञाधिपो देवस्तस्मै नित्यं नमो नमः । इंद्राय नमः । इंद्रं आवाहयामि ।

२. आग्नेयः पुरुषोरक्तः सर्व देव मयोऽव्ययः । धूम्रकेतू रजोऽध्यक्शस्तस्मै नित्यं नमो नमः । अग्नये नमः । अग्निं आवाहयामि ।

३. दंडहस्तं यमं देवं महामहिष वाहनम् । वैवस्वतं पितृपतिं नौमि नित्यं महालबम् । यमाय नमः । यमं आवाहयामि ।

४. निऋतिं खड्गहस्तं च सर्व लोकैक पावनम् । नरवाहनमत्युग्रं वंदेऽहं कालिकाप्रियं । निऋतये नमः । निऋतिं आवाहयामि ।

५. वरुणं पाशहस्तंच यादसांपतिमीश्वरं । अपांपति महं वंदे देवं मकर वाहनम् । वरुणाय

नमः । वरुणं आवाहयामि ।

६. अनाकारो महौजाश्च यश्चादृष्ट गतिर्दिवि ।
जगत्पूज्यो जगत्प्राणस्तं वायुं प्रणमाम्यहम् ।
वायवे नमः । वायुं आवाहयामि ।

७. सर्व नक्षत्र मध्ये तु सोमो राजा व्यवस्थितः ।
तस्मै नक्षत्रपतये देवाय सततं नमः । सोमाय नमः
। सोमं आवाहयामि ।

८. सर्वाधिपो महादेव ईशानश्चंद्र शेखरः ।
शूलपाणिर्विरूपाक्षस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।
ईशानाय नमः । ईशानं आवाहयामि ।

यानंतर

आदित्यादि नवग्रह देवतोभ्यो नमः ।

असे म्हणून नवग्रहांची षोडशोपचारे पूजा करावी.
पूजा झाल्यावर यजमान पती पत्नीच्या हस्ते
पंचोपचार पूजा करावी.

****

स्थंडिलकर्म

विधी - १७

अग्निमुख / स्थंडिलकर्म

यजमान हस्तप्रमाणं चतुरस्त्रं चतुरंगुलोन्नतं स्थंडिलं विरच्य ।

हल्ली लोखंडाचे होमकुंड बरेच जण वापरतात. जर असे लोखंडाचे अग्निकुंड वापरावयाचे असेल तर त्यात थोडी वाळू किंवा ढोबळमनाने माती घालावी. विटांचे होमकुंड करावयाचे असल्यास खाली ८ व वर ८ अशा १६ विटांचे होमकुंड तयार करावे. शक्य असल्यास गायीच्या शेणाने किंवा लाल मातीने लिंपून सारवून घ्यावे. त्यात थोडी वाळू किंवा माती घालावी. होमकुंड मुख्य देवतांचे समोर असावे.

स्थंडिलं गोमयेन उपलिप्य पंचगव्येन प्रोक्ष्य

दक्षिणे अष्टौ उदीच्यं व्दे प्रतीच्यां चतुः प्राच्यां अर्धं इति अंगुलानि त्यक्त्वा

शेणाच्या पाण्याने स्थंडिल प्रदक्षिणकार प्रोक्षण करावे. त्यानंतर पूर्वी बनविलेले पंचगव्य गोलाकार शिंपडावे. दक्षिणेस ८, उत्तरेस २, पश्चिमेस ४ व पुर्वेस अर्धे आंगुळ (बोट) जागा सोडावी.

दक्षिणोपक्रमामुदक्संस्थां प्रादेशमात्रां एकां लेखां तस्या दक्षिणोत्तरयोः प्रागायते प्रादेशसंमिते व्दे लेखे लिखित्वा

समिधेने दक्षिणेकडून उत्तरेकडे टीचभर लांबीची एक रेषा काढावी. त्याचे दक्षिणेकडे व उत्तरेकडे पश्चिमेकडे सुरू करून पूर्वेकडे दोन रेषा काढाव्यात.

तयोर्मध्ये परस्परं असंसृष्टाः प्रागायताः प्रादेश स्मितास्तिस्त्र इति षड् लेखां यज्ञियशकलमूलेन दक्षिण हस्तेन उल्लिख्य

त्या दोन रेषांमध्ये समांतर अंतरावर पश्चिमेकडून पूर्वेकडे तीन रेषा काढाव्यात. अशा एकूण सहा रेषा काढाव्यात.

तच्छकलं उदग अग्रं निधाय स्थंडिलं अद्भिः अभ्युक्ष्य शकलं भंक्त्वा आग्नेयां निरस्य पाणिं प्रक्षाल्य वाग्यतो भवेत्

ती समिधा उत्तरेकडे अग्र करून ठेवावी. स्थंडिलावर पाणी शिंपडावे. समिधा मोडून स्थंडिलाचे बाहेर आग्नेय कोनात टाकावी. हात धुवावा. अग्नि स्थापनेपर्यंत बोलू नये.

ततस्तैजसेनासंभवे मृण्मयेनवा पात्रयुग्मेन संपुटीकृत्य सुवासिन्या श्रोत्रीयागारात्स्वगृहाद्वसमृद्धं निर्धूममग्निं आह्रतं स्थंडिलादाग्नेय्यां निधाय । अग्निं आह्रत्य ।

अग्निं आह्रत्य-अग्निचे आवाहन

यजमानाच्या पत्नीकडून ताम्हणातून अग्निवर

दुसर्या ताम्हणाचे झाकण ठेऊन अग्नि आणावा. त्यावेळी अग्नीचा ध्यान मंत्र म्हणावा.

एह्येहि सर्वामरहव्यवाह मुनिप्रवर्यैरभितोभिजुष्ट । तेजोवतां लोकगणेन सार्द्धं ममाध्वरं पाहि कवे नमस्ते । आच्छादनं दूरिकृत्य

(अग्नीवरील आंब्याची पाने दूर करावीत.)

वैश्वानर नमस्तेस्तु हुताशन नमोऽस्तुते । देवानां प्रीणनार्थाय तिष्ठात्र मम स्थंडिले । आत्माभिमुखं कृत्वा वरद नाम अग्निं प्रतिष्ठापयामि ।

ताटलीतील अग्नी उचलून स्थंडिलात ठेववा. ताटली पुन्हा जागेवर ठेवावी. त्यावर पळीभर पाणी टाकावे.

प्रोक्षतेंधनानि निक्षिप्य । वेणु धमन्यां प्रबोध्य ध्यायेत् ।

इंधनावर-लाकडांवर पाणी प्रोक्षण करून ते इंधन अग्निवर घालावे. वेळूच्या फुंकणीने फूंकून ज्वाळा काढावी व अग्नीचे ध्यान करावे.

अग्निचे ध्यान

इष्टां शक्तिं स्वस्तिकाभितिमुच्चै र्दीर्घैर्दोर्भिर्धारयंतं जपाभम् । हेमाकल्पं पद्मसंस्थं त्रिनेत्र ध्यायेत् वह्निं बद्धमौलिं जटाभिः ।

सप्तहस्तश्चतुः श्रृंगः सप्तजिव्हो व्दिशीर्षकः । त्रिपात्प्रसन्न वदनः सुखासीनः शुचिस्मितः । स्वाहांतु दक्षिणे पार्श्वे देविं वामे स्वधां तथा ।

बिभ्रद्दक्षिण हस्तैस्तु शक्तिमन्नं स्रुचं स्त्रुवं । तोमरं व्यंजनं वामैर्घृतपात्रं च धारयन् । मेषारूढो जटाबद्धो गौरवर्णो महौजसः ।

धूम्रध्वजो लोहिताक्षः सप्तार्चिः सर्वकामदः । आत्माभिमुखमासीन एवं रूपो हुताशनः । अग्ने वैश्वानर । शांडिल्यगोत्र मेषध्वज प्राङ्मुखो देव मम संमुखो वरदो भव ।

यानंतर नवग्रह स्थापन करावेत.

अन्वाधान

अन्वाधान म्हणजे स्थापन केलेल्या देवतांना कोणकोणत्या हविर्द्रव्यांच्या किती आहुती द्यायच्या हे सांगणे. त्यासाठी उजव्या हातात उभ्या दोन समिधा धरून उजव्या मांडीवर डावा हात उफडा ठेवून त्यावर त्या समिधा धरून पुढील संकल्प म्हणावा.

समिव्द्यं आदाय क्रियमाणे सनवग्रहमख वास्तुशांत्याख्यस्य कर्मणे देवत परिग्रहार्थं अन्वाधानं करिष्ये । उदक सोडावे.

अस्मिन् अन्वाहित अग्नौ जातवेद समग्निं इध्मेन प्रजापतिं प्रजापतिं च आघार देवते आज्येन अग्निषोमौ चक्षुषी आज्येन अत्र प्रधानं-गणपतिं वराहुतिं आज्येन ।

गणपतीस तुपाची आहुति

पुनरत्र प्रधानं- आदित्यादि नवग्रह देवताः एताः प्रधान देवताः प्रत्येकं प्रतिद्रव्यं अष्टाविशंति/अष्ट/

-अष्ट अन्यतर संख्याहुतिभिः यथालाभं अर्कादि समित्तंडुल आज्याहुतिभिः ।

सूर्यादि नवग्रहांसाठी समिधा, तांदूळ व तूप या द्रव्यांच्या २८-२८ किंवा ८-८ किंवा अन्य संख्येच्या आहुति

अधिदेवता प्रत्याधिदेवताश्च प्रत्येकं प्रतिद्रव्यं अष्टाष्ट (८-८) चतुश्चतुः (४-४) अन्यतर संखाहुतिभिः यथालाभं पूर्वोक्त द्रव्याहुतिभिः ।

अधिदेवता- प्रत्यधिदेवतांसाठी वरील द्रव्यांच्या ८ -८ किंवा ४-४ किंवा अन्य संख्येच्या आहुति

विनायकादि क्रतु साद्गुण्यदेवताः इंद्रादि क्रतुसंरक्षक देवताश्च प्रत्येकं प्रतिद्रव्यं चतुश्चतुः (४ -४) द्वाभ्यां द्वाभ्यां (२-२) अन्यतर संख्याहुतिभिः यथालाभं पूर्वोक्त द्रव्याहुतिभिः ।

गणपतिसह क्रतु सादगुन्यदेवता व इंद्रादि क्रतुसंरक्षक देवतांसाठी वरील द्रव्यांच्या ४-४ किंवा २-२ किंवा अन्य संख्येच्या आहुति

(सूर्यादि देवतांना २८ आहुति घेतल्या तर अधिदेवता-प्रत्यधिदेवतांसाठी ८-८, विनायकादि क्रतु साद्‌गुण्यदेवता, इंद्रादि क्रतुसंरक्षक देवतांसाठी ४-४ आहुतीचे प्रमाण असते व सूर्यादि देवताम्ना ८-८ आहुति घेतल्या तर अधिदेवता-प्रत्यधिदेवतांसाठी ४-४ विनायकादि क्रतु साद्‌गुण्यदेवता इंद्रादि क्रतुसंरक्शक देवतांसाठी २-२ आहुती द्याव्यात.)

पहिले प्रमाण १०८-२८-८/दुसरे एक प्रमाण २८-८-४/तिसरे प्रमाण ८-४-२/चौथे प्रमाण १०-१-१

(राहू व त्याची अधिदेवता-प्रत्यधिदेवता यांना समिधाऐवजी मुळासह दुर्वांची आहुति द्यावी. तसेच केतू व त्याची अधिदेवता-प्रत्यधिदेवता यांना समिधाऐवजी ३-३ दर्भांची आहुती द्यावी.)

पुनरत्र प्रधानं-शिख्यादि वास्तुपीठ देवताः एताः पंचचत्वारिंशत् देवताः प्रत्येकं प्रतिद्रव्यं समित्तिल क्षीराक्त तंडुल आज्याहुतिभिः अष्टाविंशति

संख्याभिर्वा

(२८ किंवा अन्य कोणतीही संख्या)

अन्यतर संख्याहुतिभिः ।

शिख्यादि ४५ देवतांसाठी दूध घातलेले तांदूळ, समिधा, तीळ व तूप या द्रव्यांच्या २८-२८ आहुति किंवा ४-४ किंवा १-१ संख्येच्या आहुति

तथा वास्तोष्पतिं प्रतिद्रव्यं अष्टोत्तर शत (१०८) किंवा २८ आहुति तसेच बिल्व पत्राच्या किंवा बेलफळाच्या ५ आहुति

तथा चरक्यादि देवताः अष्टाष्ट (८-८) अन्यतर संखाहुतिभिः पूर्वोक्त द्रव्याहुतिभिः । इंद्रादि अष्ट लोकपालं प्रत्येकं प्रतिद्रव्यं चतुश्चतुः (४-४) अन्यतर संखाहुतिभिः पूर्वोक्त द्रव्याहुतिभि । इंद्रादि अष्ट लोकपालं प्रत्येकं प्रतिद्रव्यं चतुश्चतुः (४-४) अन्यतर संखाहुतिभिः पूर्वोक्त द्रव्याहुतिभिः यक्ष्ये ।

शिख्यादि देवतांसाठी २८-२८ तर चरक्यादि

देवतांसाठी ८-८ अष्ट लोकपाल देवतांसाठी ४-४ किंवा शिख्यादि देवतांसाठी ८-८ तर चरक्यादि देवतांसाठी ४-४ अष्ट लोकपाल देवतांसाठी २-२

प्रमाण २८-८/४ ४-२-१ किंवा १-१-१

शेषेण स्विष्टकृतं इध्मसन्नहनेन रुद्रं अयासं अग्निं देवान् विष्णुं अग्निं वायुं सूर्यं प्रजापतिं च एताः प्रायश्चित्त देवता आज्येन ज्ञाताज्ञात दोष निबर्हणार्थं त्रिवारमग्निं मरुतश्चाज्येन विश्वान् देवान् संस्त्रावेण अंगदेवताः प्रधानदेवताः सर्वाः सन्निहितः संतु संगोपांगेन कर्मणा सद्यो यक्षे । प्रजापतये नमो नमः । प्रजापतय इदं न मम ।

असे म्हणून त्या समिधा अग्निवर द्याव्यात.

इध्माबर्हिषोश्च सन्नहनं । स्थंडिलाच्या उत्तरेस ठेवलेल्या इध्मा व बर्हीस हात लावावा.

परिसमूहनम्

अग्नीच्या ईशान्य कोनातुन सुरू करून पूर्वेकडे ईशान्येपर्यंत गोलाकार स्थंडिलाच्या बाहेरून

आठ अंगुळे अंतरावरून तीन वेळा पाणी सोडावे व म्हणावे

अग्निं परिसमूहनम् । अग्निं परिसमूहनम् । अग्निं परिसमूहनम् ।

परिस्तरणम् - स्थंडिलाच्या बाहेर १० अंगुले अंतरावर चारी बाजूस ४-४ दर्भ पसरावेत. उत्तरेकडील दर्भाच्या शेंड्यावर पूर्वेकडील दर्भाचे शेंडे, उत्तरेकडील दर्भाचे मुळांवर पश्चिमेकडील दर्भाचे शेंडे, पूर्वेकडील व पश्चिमेकडील दर्भाच्या मुळांवर दक्षिणेकडील दर्भ आकृतीत दाखविल्याप्रमाणे पसरावेत. यानंतर त्या परिस्तरणास हात लावून खालीलप्रमाणे म्हणावे.

पूर्व दिशा - पुरस्तात्

दक्षिण दिशा - दक्षिणतः ।

पश्चिम दिशा - पश्चात्तात् ।

उत्तर दिशा - उत्तरतः ।

पर्युक्षणम् -

अग्निच्या ईशान्य कोनातून सुरू करून पूर्वेकडून ईशान्येपर्यंत गोलाकार स्थंडिलाच्या बाहेरून तीन वेळा पाणी टाकावे. व म्हणावे

अग्निं पर्युक्षणम् ।

पात्रासाधनम्

स्थंडिलाच्या उत्तरेस परिस्तरणाच्या बाहेर काही दर्भ पूर्वेकडे अग्र करून पसरावेत. त्यावर पश्चिमेकडून पूर्वेकडे.

पहिली ओळ - तंडुल स्थाली, तिल स्थाली, क्षीराक्त तंडुल स्थाली व प्रोक्षणी

दुसरी ओळ - दर्वि, स्त्रुवा.

तिसरी ओळ - प्रणिता, आज्यपात्र.

चौथी ओळ - इध्मा, बर्हि असे ठेवावे. सर्व पात्रे पालथी ठेवावीत. दोन्ही हातात दोन दर्भ सुटे सुटे घेऊन खालीलप्रमाणे पहिल्या ओळीपासून सुरू

करून सर्वांना दर्भाचा स्पर्श करावा.

(इध्मा म्हणजे दर्भाच्या दोरीने बांधलेल्या १५ समिधा व बर्ही म्हणजे दर्भाच्या दोरीने बांधलेले एक वीत लांबीचे दर्भांचे तुकडे-मुष्ठी ३ दर्भांचा १ पेड असे ३ पेड घेऊन दोरी वळावी. या तिपदरी दोरीस पुढे ३ ठिकाणी जोड द्यावेत. त्यासाठी एकूण ३६ दर्भ लागतात. अशा ३ जोड असलेल्या दोरीस त्रिसंधानरुद्र म्हणतात. या दोरीने १५ समीधा बांधाव्यात त्याला इध्मा म्हणतात. दर्भाच्या साध्या दोरीला रज्जू म्हणतात. त्याने दर्भ बांधावेत त्याला बर्ही म्हणतात.)

उत्तरास्तीर्णेषु दर्भेषु दक्षिणसव्य पाणिभ्यां क्रमेण तंडुल स्थाली, तिल स्थाली, क्षीराक्त तंडुल स्थाली, प्रोक्षणी, स्त्रुवा, दर्वी, प्रणिता, आज्यपात्र, इध्मा, बर्हि इति व्दे व्दे उदगपवर्गं प्राक्संस्थं न्युब्जान्या सादयेत् ।

ततः प्रोक्षणी पात्रं उत्तानं कृत्वा तत्रानंतर्गत साग्रसम स्थूल प्रादेशमात्रे कुशव्दयरूपे पवित्रे

निधाय ।

शुद्धाभिरद्भिस्तत्पात्रं पूरयित्वा गंधाक्षतान् क्षिप्त्वा हस्तयोरंगुष्टोप कनिष्टिकाभ्यां उत्तानाभ्यां उदगग्रे पृथक् पवित्रे धृत्वा अपस्त्रिकरुत्पूय सर्वाणि पात्राणि उत्तानानि कृत्वा इध्मंच विस्त्रस्य सर्वाणि पात्राणि त्रिः प्रोक्षेत् ।

ता आपः किंचित् कमंडलौ क्षिपेत् इति इत्येके ।

वरीलप्रमाणे नावे घेऊन दर्भाचा स्पर्श करावा. प्रोक्शणीपात्रावर टीचभर लांबीचे पूर्वेकडे अग्र केलेले दोन दर्भ ठेवावेत. प्रोक्षणी पात्रात शुद्ध जल घालावे. त्यात गंध, अक्षता व फूल घालावे. दोन्ही हातांचे अंगठे व करंगळी यांनी उताण्या हातांनी प्रोक्षणीवरील दर्भ उत्तरेकडे अग्र करून सुटे सुटे धरून त्या दर्भाने प्रोक्षणीतील पाणी तीन वेळ वर हलवावे. सर्व पात्रे उताणी करावी. इध्म्याच्या दोरीची गाठ सोडावी. त्या सर्वांवर प्रोक्षणीतील पाणी दर्भाने तीन वेळा शिंपडावे. थोडे पाणी तांब्यात घालावे असे काहींचे मत

आहे.

प्रणीता पात्रं अग्नीं प्रत्यङ्निधाय । तत्र प्रागग्रे पवित्रे निधाय । उत्पूताभिरद्भिस्ततपात्रं पूरयित्वा गंधाक्षतान् निक्षिप्य ।

मुखसनं उद्धृत्य । ॐ प्रणय । अग्नेः उत्तरतो दर्भेषु निधाय ।

प्रणीता पात्र अग्नीच्या पश्चिमेस ठेवावे. त्यात प्रोक्षणीवरील दर्भ पूर्वेकडे अग्र करून ठेवावेत. त्यात शुद्ध जल घालावे. त्यात गंध-अक्षता, फूल घालावे. डाव्या हाताने पात्र उचलून धरावे व त्यावर उजवा हात पालथा धरून आपल्या मुखापर्यंत उचलून ॐ असे म्हणावे. त्यानंतर ते पात्र अग्नीच्या उत्तरेस दर्भावर ठेवावे.

ते पवित्रे गृहित्वा अन्यैः दर्भैः आच्छादयेत् । ते पवित्रे आज्यपात्रे निधाय । तस्मिन् आज्यपात्रं पुरतः संस्थाप्य तस्मिन् आज्यं आसिच्य ।

अग्नेः उत्तरतः स्थित अंगारान् भस्मानासह अग्नेः

उदग् परिस्तरणात् बहिर्निरुह्य । तेष्व आज्यपात्रं अधिश्रित्य ।

प्रणीतेतील दर्भ हातात घेऊन प्रणीतेवर दुसरे चार दर्भ ठेवावेत. प्रोक्षणीवरसुद्धा दुसरे ३ दर्भ ठेवावेत. हातातील दर्भ तुपाच्या पात्रावर ठेवावेत. तुपाचे पात्र आपल्यापुढे ठेवून त्यात तूप घालावे. त्यानंतर अग्नीच्या उत्तरेस परिस्तरणाच्या बाहेर अग्नीतील राखविरहित अंगार घ्यावा. त्यावर हे तुपाचे पात्र ठेवावे.

ज्वलता दर्भोल्मुकेन आवज्वल्य । अंगुष्टपर्व मात्रं प्रक्षालित दर्भाग्र व्दयं आज्ये प्रक्षिप्य ।

अग्नेः उदग् आस्तिर्णेषु दर्भेषु पात्रे तंडुल तिलैः क्षीराक्त तंडुल पृथक् पूरयित्वा ।

पुनर्ज्वलता तेनैव दर्भोल्मुकेन त्रिः पर्याग्निं कृत्वा उल्मुकं निरस्य अपः स्पृष्ट्वा आज्यपात्रं भुविकषन् निवोद्गुद्वास्य । अग्नौ प्रास्य तत्रस्थमेव आज्यं पवित्राभ्यां

हातामध्ये दोन तीन दर्भ घेऊन त्याचे शेंडे अग्नीवर धरून पेटवावेत. याला उल्मुक म्हणतात. हे दर्भोल्मुक तुपाच्या पात्रावर तीन वेळा फिरवावे. ते उल्मुक खाली ठेवावे. दुसर्या दोन दर्भाच्या शेंड्यांचे आंगठ्यांच्या पेराएवढे दोन तुकडे तोडून प्रणीतेतील पाण्यात भिजवून तुपाच्या पात्रात घालावेत. अग्नीच्या उत्तरेस मांडलेल्या पहिल्या ओळीतील पात्रांमध्ये क्रमाने तांदूळ, तीळ व तांदळात थोडे दूध घालून बनविलेले क्षीराक्त तंडुल घालावेत. पुन्हा ते उल्म्क तुपाच्या पात्रासह सर्व पात्रांवर तीन वेळा गोलाकार फिरवावे. ते उल्मुक विझवावेत. हात धुवून टाकावेत. निखार्यावरून तुपाचेपात्र उचलून उत्तरेकडील दर्भावर पूर्वीच्या जागेवर ठेवावे. निखारे स्थंडिलात ठेवावेत. तुपाच्या पात्रातील दर्भ घेऊन पूर्वीप्रमाणे अंगठा व करंगळीत सुटे सुटे धरून खालील मंत्र म्हणत एकदा व न म्हणता दोन वेळा असे एकंदर तीन वेळा तूप हलवावे.

त्यानंतर ते दर्भ प्रणितेतील पाण्यात भिजवून अग्निवर द्यावेत व

स्कंदाय नमः । स्कंदाय इदं न ममं असे म्हणावे.

सर्पिरेतस्त्पवित्राभ्यां यज्ञार्ह मनवस्करम् । करोम्युत्पूयकिरणैः सूर्यस्य सवितुर्वसोः ।

इति प्रागुत्पुनाति सन्मंत्रेन द्विस्तूष्णीम् पवित्रे अद्भिः प्रोक्ष्य अग्न्यावनुहरेत्तूष्णीं । स्कंदाय नमः । स्कंदाय इदं न मम् ।

तत आत्मनः अग्रतो भूमिं प्रोक्ष्य तत्र बर्हिः सन्नहनीं रज्जुं उदगग्रां प्रसार्य तस्यां बर्हिः प्रागग्रं उदगपवर्ग

अविरलं आस्तीर्य तस्मिन् आज्यपात्रं निधाय स्रुवाद संमार्जयेत् । दक्षिण हस्ते स्रुवं दर्वी गृहीत्वा सव्येन

कांश्चिद्दर्भानादाय सहैवाग्नौ प्रताप्य दर्वी आज्यपात्रस्य उत्तरतो निधाय स्रुवं वाम हस्ते गृहीत्वा दक्षिण हस्तेन

स्रुवस्य बिलं दर्भाग्रैः प्रागादि प्रागवर्गं त्रिः संमृज्य । ततो दर्भाणां मूलैर्दंडस्य अधस्ताद् बिल पृष्ठात् आरभ्य यावत्

उपरिष्टाद् बिल तावत् त्रिः संमृज्य प्रोक्ष्य प्रताप्य स्रुवां आज्यस्थाल्यां उत्तरतो निधाय । दर्वी वामहस्ते गृहीत्वा संमाजयेत् । दर्भान् अद्भिः क्षालयित्वा अग्नावनुप्रहरेत् ।

आपल्या समोरील भूमीवर प्रणितेतील पाणी शिंपडावे. उत्तरेकडे ठेवलेल्या बर्हिच्या दोरीची गाठ सोडून ती दोरी प्रोक्षण केलेल्या जागेवर उत्तरेकडे दर्भाचे अग्र करून पसरावी. त्यावर बर्हिचे दर्भ दाट पसरावेत. त्यावर तुपाचे पात्र ठेवावे. स्रुवा दर्वी उजव्या हातात व काही दर्भ डाव्या हातात धरून दोन्ही अग्निवर थोडे तापवावे. दर्वी आज्यपात्राच्या उत्तरेस ठेवून स्रुवा फक्त डाव्या हातात व दर्भ उजव्या हातात धरावे. दर्भाचे अग्र स्रुवेच्या बिळात पूर्वेकडून पूर्वेकडे गोलाकार तीन वेळा फिरवावे. स्रुवेच्या

पाठीमागील भागापासून सुरू करून स्रुवेच्या तोंडापर्यंत दर्भाच्या मुळांचा स्पर्श करावा. स्रुवेस प्रणीतेतील जलाने प्रोक्षण करावे. स्रुवा व दर्भ पुन्हा अग्निवर तापवावेत. स्रुवा आज्यपात्राच्या उत्तरेस ठेवावी व दर्वीचे असेच संमार्जन करावे व स्रुवेच्या उत्तरेस ठेवावी. त्यानंतर हातातील दर्भ प्रणीतेत बुडवून अग्नीवर द्यावेत.

ततो हविर्द्रव्यं अभिघार्य तत् पात्राणि आज्यस्थाली अग्निर्मध्यतो निधाय आज्याद्दक्षिणतो बर्हिष्यासाद्य अभिघार्य नवाभिघार्य

हविर्द्रव्यांच्या पात्रातील हविर्द्रव्यांवर आज्य पात्रातील तूप घालावे. यालाच अभिघार करणे असे म्हणतात. त्यानंतर ती पात्रे आज्यपात्र व अग्नी यांच्यामधून नेऊन आज्यपात्रांच्या दक्षिणेस त्याच क्रमाने ठेवावीत. त्यावर पुन्हा तुपाचा अभिघार करावा किंवा करू नये.

इथपर्यंतच्या कृतीस (कारिका) पात्रासाधन करणे

असे म्हणतात.

अग्निची पूजा

एकादशांगुल परिमिते देशे गंधाक्षत पुष्पैः प्रागादि प्रागः अग्निं अर्चयेत् । अग्नये जातवेदसे नमः । अग्नये सप्तजिव्हाय नमः ।

अग्नये हव्यवाहनाय नमः । अग्नयेऽश्वोदराय नमः । अग्नये वैश्वानराय नमः । अग्नये कौमारतेजसे नमः ।

अग्नये विश्वतो मुखाय नमः । अग्नये देव मुखाय नमः । यस्मै कृशानो कृतिने सुलोकं करोषि यष्ट्रे सुखकारकं त्वं ।

बव्हश्वगोवीरधनैरुपेतं धनं समाप्नोत्यविनश्वरं सः । इति उपस्थाय इध्म आत्मानं च अलंकृत्य हस्तं प्रक्षाल्य ।

इध्म रज्युं इध्मस्थाने निधाय पाणिन् इध्मं आदाय मूल मध्य अग्रेषु स्रुवेण त्रिः अभिघार्य ।

मूलमध्ययोर्मध्यभागे गृहीत्वा ।

स्थंडिलाच्या ११ बोटांच्या परिमितीत पूर्वेपासून आठ दिशांना गंध, अक्षता, फुले यांनी अग्निची पूजा करावी. त्यावेळी वरील नावे घ्यावीत. उदा. पूर्वेसाठी अग्नये जातवेदसे नमः । म्हणावे. अग्निला सफेद फुले वहावीत.

त्यानंतर आपल्या कपाळास थोड्या अक्षता लावून घ्याव्यात. हात धुवावेत. इध्म्याच्या समिधांना बांधलेली दोरी सोडून ती त्याच जागी ठेवावी व इध्म्याच्या समिधा हातात घ्याव्यात. त्यांच्या मूल मध्य व अग्र या ठिकाणी तुपाचा अभिघार करावा. त्यानंतर मूल व मध्य यांच्या मध्यभागी समिधा धरून खालील मंत्र म्हणून अग्निवर द्याव्यात.

भो जातवेदस्तव चेदमिध्म आत्मा प्रदीप्तो भव वर्धमानः ।

अस्मान् प्रजाभिः पशुभिः समृद्धान् कुरु त्वमग्ने धनधान्ययुक्तान् । जातवेदसे अग्नये नमो नमः ।

जातवेदसे अग्नय इदं न मम ।

आघार होम

अग्नीच्या वायव्य कोनापासून आग्नेय कोनापर्यंत तुपाची धार सोडताना मनातल्या मनात प्रजापतये म्हणावे व मोठ्याने फक्त नमः म्हणावे. असेच नैऋत्येपासून ईशान्येपर्यंत धार सोडताना करावे. अग्नीच्या उत्तरेस तुपाची एक आहुति - अग्नये नमः । अग्नय इदं न मम ।

अग्नीच्या दक्षिणेस तुपाची एक आहुति - सोमाय नमः । सोमाय इदं न मम ।

वराहुति

दर्वीत ४ पळ्या तूप काढून घ्यावे व खालील मंत्र म्हणून आहुति द्यावी.

अभीप्सितार्थ सिध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः । सर्व विघ्न हरस्तस्मै गणाधिपतये नमः । गणपतये नमः

। गणपतय इदं न मम ।

****

विधी - १८

यजमान संकल्प

यजमानाकडून खालील संकल्प सोडून घ्यावा.

अस्मिन् कर्मणि इमानि उपकल्पितानि हवनीय द्रव्याणि या या यक्ष्यमाण देवतास्ताभ्यस्ताभ्यो मया परित्यक्तानि न मम यथा दैवतमस्तु ।

हवनारंभ

यानंतर अन्वाधाप्रमाणे हवन सुरू करावे. प्रत्येक मंत्रानंतर नमः । म्हणावे.

हविर्द्रव्ये - समीधा, तांदूळ व तूप

आदित्यादि नवग्रह

१. जपाकुसुम संकाशं काश्यपेयं महद्दुतिं । तमोरों सर्व पापघ्नं प्रणतोऽस्मि दिवाकरम् ।

२. दधिशंख तुषाराभं क्षीरोदार्णव संभव । नमामि शशिनं सोमं शंभोर्मुकुट भूषणं ।

३. धरणी गर्भ संभूतं विद्युत्कांति समप्रभम् । कुमारं शक्तिहस्तं च मंगलं प्रणमाम्यहम् ।

४. प्रियंगु कलिका श्यामं रूपेणा प्रतिमं बुधं । सौम्यं सौम्य गुणोपेतं तं बुधं प्रणमाम्यहम् ।

५. देवानांच ऋषिणांच गुरुं कांचन संन्निभं । बुद्धिभूतं त्रिलोकेशं तं नमामि बृहस्पतिं ।

६. हिमकुंद मृणालाभं दैत्यानां परमं गुरुं । सर्व शास्त्र प्रवक्तारं भार्गवं प्रणमाम्यहम् ।

७. नीलांजन समाभासं रविपुत्रं यमाग्रजम् । छायामार्तंड संभूतं तं नमामि शनैश्चरम् ।

८. अर्धकायं महावीर्यं चंद्रादित्य विमर्दनम् । सिंहिका गर्भ संभूतं तं राहुं प्रणमाम्यहम् ।

९. पलाशपुष्प संकाशं तारकाग्रह मस्तकं । रौद्रं रौद्रात्मकं घोरं तं केतु प्रणमाम्यहम् ।

नवग्रहांच्या उजव्या अंगास असलेल्या अधिदेवता.

१. रुद्रोदेवो वृषारूढश्चतुर्बाहु स्त्रिलोचनः । त्रिशूल खट्वा वरदा भयपाणिर्नमामि ते ।

२. सर्व मंगल मांगल्ये शिवे सर्वार्थ साधिके । शरण्ये त्र्यंबके गौरि नारायणि नमोऽस्तुते ।

३. रक्तांबर बर्हिवाहं चतुर्बाहुं षडानन । कुक्कुट ध्वज घंटा शक्त्युपेतं प्रणमाम्यहम् ।

४. कौमोदकी पद्मशंख चक्रोपेतं चतुर्भुजं । नमामि पुरुषं देवं पन्नगाशन वाहनम् ।

५.रक्तवर्णश्चतुर्बाहुं हंसारूढश्चतुर्मुखः । पद्माक्ष सूत्र वरदा भय पाणीर्नमामि तं ।

६. इंद्रः सुरपतिः श्रेष्ठो वज्रहस्तो महाबलः । शतयज्ञाधिपो देवस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।

७. दंडहस्तं यमं देवं महामहिष वाहनम् । वैवस्वतं

पितृपतिं नौमि नित्यं महाबलम् ।

८. कराल वदनं भीमं पाश दंडधरं सदा ।
सर्पवृश्चिक रोमाणं तं कालं प्रणमाम्यहम् ।

९. उदीच्य वेषः सौम्यश्च लेखनी पत्र संयुतः ।
चित्रगुप्तो लिपिकरस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।

नवग्रहांच्या डाव्या अंगास असलेल्या प्रत्यधिदेवता

१. आग्न्येः पुरुषोरक्तः सर्व देव मयोव्ययः ।
धूम्रकेतू रजोध्यक्षस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।

२. स्त्रीरूपाः पाश कलश हस्ता मकर वाहनाः ।
श्वेता मौक्तिक भूषाढ्या अद्भ्यस्ताभ्यो नमो नमः ।

३. सवेषामाश्रया भूमिर्वराहे समुद्धृता । अनंत सस्य दात्री या तां नमामि वसुंधराम् ।

४. कौमोदकी गदापद्म शंखोपेतं चतुर्भुजं ।
नमामि विष्णुं देवेशं कृष्णं गरुडवाहनं ।

५. चतुर्दंत गजारूढं वज्रांकुश धरं सुरं । शचीपति नौमि नित्यं नानाभरणं भूषितं ।

६. शक्रप्रिया या संतान मंजरी वरदायुधा । इंद्राणी द्विभुजा देवी तस्मै नित्यं नमो नमः ।

७. स्रुवाक्षमाला करक पुस्तकाढ्यं चतुर्भुजम् । प्रजापतिं हंसयान मेकवक्त्रं नमामि तं ।

८. अनंतो वासुकिश्चैव कालियो मणिभद्रकः । शंखश्च शंखपालश्च कर्कोटक धनंजयौ । धृतराष्ट्रश्च ये सर्पास्तेभ्यो नित्यं नमो नमः ।

९. यज्ञाध्यक्षश्चतुर्मूर्तिर्वेदावासः पितामहः । पद्मयोनिश्चतुर्वक्त्रस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।

क्रतु साद्‌गुण्य देवता

१. अभीप्सितार्थ सिध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः । सर्व विघ्न हरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ।

२. तामग्नि वर्णां तपसाज्वलन्तीं सर्व कामदां । भक्तानां वरदां नित्यं दुर्गादेवीं नमाम्यहं ।

३. वरदान ध्वजधरो धावध्दरिण पृष्ठगः ।
धुम्रवर्णश्श्वयो वायुस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।

४. चंद्रार्कौपेतमाकाशं षंधंनीलोत्पलप्रभं ।
नीलांबर दरं चैव तस्मै नित्यं नमो नमः ।

५. सर्वैद्यावश्विनौदेवौ द्विभुजौ शुक्लवर्णकौ ।
सुधाकलश संयुक्तौ वंदे करक धारिणौ ।

६. शूलव्याल कपाल दुंदुभिधनुर्घंटासि चर्मायुधो ।
दिग्वासा असितः सुदंष्ट्रभृकुटी वक्राननः कोपनः ।

सर्पव्रात युतांग ऊर्ध्व चिकुरस्त्रक्षोऽहि कौपिनको ।
। यः स्यात् क्षेत्रपतिः सनोस्तु सुखदस्तस्मै नमः सर्वदा ।

७. वास्तोष्पते नमस्तुभ्यं भूशैय्या भिरत प्रभो ।
प्रसीद पाहि मां देव सर्वारिष्टं विनाशय ।

क्रतु संरक्षक देवता

१. इंद्रः सुरपतिः श्रेष्ठो वज्रहस्तो महाबलः ।
शतयज्ञाधिपो देवस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।

२. आग्नेयः पुरुषोरक्तः सर्व देव मयोऽव्ययः ।
धूम्रकेतू रजोऽध्यक्शस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।

३. दंडहस्तं यमं देवं महामहिष वाहनम् । वैवस्वतं पितृपतिं नौमि नित्यं महालबम् ।

४. निऋृतिं खड्गहस्तं च सर्व लोकैक पावनम् ।
नरवाहनमत्युग्रं वंदेऽहं कालिकाप्रियं ।

५. वरुणं पाशहस्तंच यादसांपतिमीश्वरं ।
अपांपति महं वंदे देवं मकर वाहनम् ।

६. अनाकारो महौजाश्च यश्चादृष्ट गतिर्दिवि ।
जगत्पूज्यो जगत्प्राणस्तं वायुं प्रणमाम्यहम् ।

७. सर्व नक्षत्र मध्ये तु सोमो राजा व्यवस्थितः ।
तस्मै नक्षत्रपतये देवाय सततं नमः ।

८. सर्वाधिपो महादेव ईशानश्चंद्र शेखरः ।
शूलपाणिर्विरूपाक्षस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।

यानंतर शिख्यादि देवतांचे हवन नाम मंत्रांनी करावे.

हविर्द्रव्ये - समीधा, तीळ, दुग्धायुक्त तंडुल व तूप.

****

इंद्रादि देवता

विधी - १९

शिख्यादि देवता

१. शिखिने नमः ।

२. पर्जन्याय नमः ।

३. जयंताय नमः ।

४. कुलिशायुधाय नमः ।

५. सूर्याय नमः ।

६. सत्याय नमः ।

७. भशाय नमः ।

८. आकाशाय नमः ।

९. वायवे नमः ।

१०. पूष्णे नमः ।

११. वितथाय नमः ।

१२. गृहक्षताय नमः ।

१३. यमाय नमः ।

१४. गंधर्वाय नमः ।

१५. भृंगराजाय नमः ।

१६. मृगाय नमः ।

१७. पितृभ्यो नमः ।

१८. दौवारिकाय नमः ।

१९. सुग्रीवाय नमः ।

२०. पुष्पदंताय नमः ।

२१. जलाधिपाय नमः ।

२२. असुराय नमः ।

२३. शोषाय नमः ।

२४. पापाय नमः ।

२५. रोगाय नमः ।

२६. अहिर्बुध्न्याय नमः ।

२७. मुख्याय नमः ।

२८. भल्लाटाय नमः ।

२९. सोमाय नमः ।

३०. सर्पाय नमः ।

३१. अदितये नमः ।

३२. दितये नमः ।

३३. आपाय नमः ।

३४. सावित्राय नमः ।

३५. जयाय नमः ।

३६. रुद्राय नमः ।

३७. अर्यम्णे नमः ।

३८. सवित्रे नमः ।

३९. विवस्वते नमः ।

४०. विबुधाधिपाय नमः ।

४१. मित्राय नमः ।

४२. राजयक्ष्मणे नमः ।

४३. पृथ्विधराय नमः ।

४४. आपवत्साय नमः ।

४५. ब्रह्मणे नमः ।

वास्तोष्पते नमतुभ्यं भूशय्या भिरत प्रभो । प्रसीद पाहि मां देव सर्वारिष्टं विनाशय ।

वरील मंत्राने १०८ किंवा २८, जे अन्वाधानात घेतले असेल ते हवन करावे.

खालील मंत्राने ५ बेलाच्या पानांना किंवा ५

बेलफळाच्या तुकड्यांना तूप लावून पाच आहुति द्याव्यात.

१. वास्तोष्पते नमस्तुभ्यं भूशय्या भिरत प्रभो ।
मद्गेहं धनधान्यादि समृद्धं कुरु सर्वदा ।
वास्तोष्पतये नमः । वास्तोष्पतय इदं न मम ।

२. पूजितोसि मया वास्तो होमाद्यैरर्चनैः शुभैः ।
प्रसीद पाहि विश्वेश देहि मे गृहजं सुखम् ।
वास्तोष्पतये नमः । वास्तोष्पतय इदं न मम ।

चरक्यादि देवता

४६. चरक्यै नमः ।

४७. विदार्यै नमः ।

४८. पूतनायै नमः ।

४९. पापराक्षस्यै नमः ।

५०. स्कंदाय नमः ।

५१. अर्यम्णे नमः ।

५२. जृंभकाय नमः ।

५३. पिलिपिच्छाय नमः ।

इंद्रादि देवता

५४. इंद्राय नमः ।

५५. अग्नये नमः ।

५६. यमाय नमः ।

५७. निऋतये नमः ।

५८. वरुणाय नमः ।

५९. वायवे नमः ।

६०. सोमाय नमः ।

६१. ईशानाय नमः ।

अशा रितीने अन्वाधानाप्रमाणे हवन पूर्ण झाल्यानंतर तूप व समिधा सोडून इतर शिल्लक हविर्द्रव्य दर्वीत घेऊन स्विष्टकृत करावे.

****

विधी - २०

स्विष्टकृत

समधिकमपिहीनं जातमस्मिन् क्रतोयद्भवतु सुकृतमग्ने तद्धिसर्वं सुपूर्णं ।

प्रचुरदयितदात्रे स्विष्टकृत्तोजुहोमि दमथ सकल कामान्वर्धयत्वं सदा मे । स्विष्टक्रुतेग्नये नमः । स्विष्टकृतेऽग्नय इदं न मम ।

दर्वीतील हविर्द्रव्य अग्नीच्या ईशान्येस द्यावे.

त्रिसंधानेन रुद्रं - इध्म्याच्या दोरीची गाठ सोडून प्रणीतेत बुडवून अग्नीवर द्यावी. त्यावेळी म्हणावे.

रुद्राय पशुपतये नमः । पशुपतय रुद्राय इदं न मम । अपउपस्पृष्य । हात धुवावा.

प्रायश्चित्ताज्य होम

फक्त तुपाच्या आहुति द्याव्यात.

१. आग्नेतुभ्य मयोनाम्ने यज्ञस्या याथमस्य वै ।
प्रायश्चित्ताज्याहुतिं ते होष्यामीमां विभो नमः ।
अयासेऽग्नये नमः । अयासेऽग्नय इदं न मम ।

२. देवा यज्ञभुजो ये ते सांगं कुर्वंत्विमं क्रतुं ।
रक्षत्वस्मान् सदा यज्ञे तेभ्य आज्याहुतिं नमः ।
देवेभ्यो नमः । देवेभ्य इदं न मम ।

३. यो विष्णुस्त्रिपदैः सर्व माक्रम्य भुवनत्रयं ।
अधितिष्ठति सर्वात्मा तस्मा आज्याहुतिं नमः ।
विष्णवे नमः । विष्णव इदं न मम ।

१. अग्नये नमः । अग्नय इदं न मम ।

२. वायवे नमः । वायव इदं न मम ।

३. सूर्याय नमः । सूर्याय इदं न मम ।

४. प्रजापतये नमः । प्रजापतय इदं न मम ।

१. यच्चज्ञातं यदज्ञातं कृतं कर्माध्वरे मया । तद्दोष शमनायाग्ने तुभ्य आज्याहुतिं नमः । अग्नये नमः ।

तद्दोष शमनायाग्ने तुभ्य आज्याहुतिं नमः ।
अग्नये नमः । अग्नय इदं न मम ।

२. त्वं यज्ञपुरुषः साक्षादग्ने त्वं यज्ञएव च ।
वैगुण्य दोष शांत्यर्थं तुभ्य आज्याहुतिं नमः ।
अग्नये नमः । अग्नय इदं न मम ।

३. कायेन मनसा वाचा ज्ञातं यत् किल्बिषं यदि ।
निषूदयाग्ने तत्सर्वं तुभ्यमाज्याहुतिं नमः । अग्नये नमः । अग्नय इदं न मम ।

४. मंत्र तंत्र विपर्यास जातदोष निबर्हणे ।
प्रायश्चित्तार्थं आज्यस्य मरुद्भ्यस्त्वाहुतिं नमः ।
मरुद्भ्यो नमः । मरुद्भ्य इदं न मम ।

५. सांगता सिद्ध्यर्थं सर्व प्रायश्चित्तं करिष्ये । उदक सोडावे.

प्रजापतये नमः । प्रजापतय इदं न मम ।

(बलिदान पूर्व हवन समाप्त)

****

विधी - २१

गृहबलिदानम्

इंद्रादि अष्ट लोकपाल, आकाश व भूमी असे दश दिक्पाल यांना सदीप माषपिष्ठ देण्यासाठी गव्हाच्या कणकीमध्ये व उडीद मिसळून त्याचे दहा लंबाकृती गोळे बनवावेत. कणकीचे दिवे बनवावेत. स्थंडिलाच्या पूर्वेपासून आठ दिशांना आठ ईशान्य व पुर्व यांच्यामध्ये एक नैऋत्य व पश्चिम यांच्यामध्ये एक असे दहा बली द्यावेत. प्रत्येक देवतेला बली अर्पण करताना त्या दिशेस यजमानाने मुख करून हातावरून गंधाक्षत पुष्फ (समोरील ताम्हणात) सोडावे. (प्रत्येक बलीवर १ पळी पाणी सोडावे.)

सूर्यापासून केतुपर्यंत नवग्रहांना स्वतंत्रपणे वरील प्रमाणेच तयार केलेले सदीप माषपिष्ट बली त्यांचें मंत्र म्हणून अर्पण करवेत. ते नवग्रह पीठाचे समोर द्यावेत. तसेच गणपति, दुर्गा, वायु, आकाश, अश्विनीकुमार व वास्तोष्पती या सहा देवतांना असेच सहा वेगवेगळे सदीप माषपिष्ठ बली द्यावेत. (किंवा आदित्यादि नवग्रहांना सर्वांना मिळून एक सदीप माषपिष्ठ बली द्यावा. पुढे मंत्रांमध्ये असा एकच बली देण्याबाबत्र मंत्र दिला आहे.)

शिखिन्यादि ४५ देवतांना प्रत्येकी नाममंत्राने पयः पिष्टबली द्यावा. चरक्यादि देवतांना नाममंत्राने माषपिष्टबली द्यावा. क्षेत्रपाल व परिवार देवतांसाठी एका शिपतरात उडीद घातलेला कणकीच्या पिठाचा बली ठेवावा. त्याला गुलाल वगैरे लावून सुशोभित करतात. कणकिची एक पणती (दिवा) ठेवावी. क्षेत्रपालासाठी एक सुपारी व विडा ठेवावा. क्षेत्रपालादि बलिदान मंडपाच्या बाहेर ईशान्य उत्तरेच्या मध्यभागी करावयास

सांगितले आहे. परंतु वास्तुशांतीला मंडपादि कर्माचा संबंध नसल्यामुळे यजमानाच्या घरात जशी जागा असेल त्याप्रमाणे बलिपूजा झाल्यावर बाहेर नेण्यास योग्य पडेल अशा ठिकाणी पूजन करून बलिदान करावे.

(अखेरीस क्षेत्रपाल बली यजमान कुटुंबियांवरून ओवाळल्यानंतर सर्वच बली एका पिशवीत भरून बाहेर चव्हाट्यावर-चौकात- किंवा इतरांना त्रास होणार नाही अशा मोकळ्या जागी नेऊन ठेवावा.)

संकल्प - देशकालौ स्मृत्वा कृतस्य सग्रहमख वास्तुशांत्याख्यस्य कर्मणः सांगता सिद्ध्यर्थं इंद्रादि लोकपाल

आदित्यादि नवग्रह देवता शिख्यादि वास्तुपीठ देवता प्रीत्यर्थं क्षेत्रपाल प्रीत्यर्थं च बलिदानं करिष्ये ।

उदक सोडावे

१. इंद्रः सुरपतिः श्रेष्ठो वज्रहस्तो महाबलः । शतयज्ञाधिपो देवस्तस्मै नित्यं नमो नमः । इंद्राय नमः ।

सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि । इंद्राय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीप माषपिष्ठ बलिं समर्पयामि ।

भो इंद्र इमंबलिं भक्ष्य दिशं रक्ष (येथे यजमानाने म्हणावे) मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शांतिकर्ता तुष्टिकर्ता पुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भव ।

अनेन बलिप्रदानेन इंद्रः प्रीयताम् । पाणी सोडावे.

२. आग्नेय पुरुषोक्तः सर्व देव मयोव्ययः । धूम्रकेतू रजोध्यक्षतस्मै नित्यं नमो नमः । अग्नये नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि । अगन्य सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि । भो अग्निं इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता

शांतिकर्ता तुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भव ।
अनेन बलिप्रदानेन अग्निः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

३. दंडहस्तं यमं देवं महामहिश वाहनम् । वैवस्वतं पितृपतिं नौमि नित्यं महाबलम् । यमाय नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

यमाय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि ।

भो यम इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शांतिकर्ता तुष्टिकर्ता पुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भवः ।

अनेन बलिप्रदानेन यमः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

४. निऋतिं खड्गहस्तं च सर्व लोकैक पावनम् । नरवाहनमत्युग्रं वंदेहं कालिकाप्रियं । निऋतये नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

निऋतय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय

सशक्तिकाय इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि ।

भो निऋति इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शांतिकर्ता तुष्टिकर्ता पुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भवः ।

अनेन बलिप्रदानेन निऋतिः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

५. वरुणं पाशहस्तंच यादसांपतिमीश्वरं । अपांपति महं वंदे देवं मकर वाहनम् ।वरुणाय नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

वरुणाय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि ।

भो वरुण इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शांतिकर्ता तुष्टिकर्ता पुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भवः ।

अनेन बलिप्रदानेन वरुणः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

६. अनाकारो महोजाश्च यश्चादृष्ट गतिर्दिवि
जगत्पूज्यो जग्त्प्राणस्तं वायुं प्रणमाम्यहम् ।
वायवे नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं
समर्पयामि ।

वायव सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय
इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि ।

भो वायु इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष मम सकुटुंबस्य
सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शांतिकर्ता
तुष्टिकर्ता पुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भवः ।

अनेन बलिप्रदानेन यमः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

७. सर्व नक्षत्र मध्ये तु सोमो राजा व्यवस्थितः ।
तस्मै नक्षत्रपतये देवाय सततं नमः । सोमाय नमः
। सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

सोमाय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय

सशक्तिकाय इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि ।

भो सोमं इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शांतिकर्ता तुष्टिकर्ता पुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भवः ।

अनेन बलिप्रदानेन सोमः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

८. सर्वाधिपो महादेव ईशानश्चंद्र शेखरः ।
शूलपाणिर्विरूपाक्षस्तस्मै नित्यं नमो नमः ।
ईशानाय नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

ईशानाय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि ।

भो ईशान इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शांतिकर्ता तुष्टिकर्ता पुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भवः ।

अनेन बलिप्रदानेन यमः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

९. चंद्रार्कौपेतमाकाशं षंढं नीलोत्पलप्रभं ।
नीलांबर धरं चैव तस्मै नित्यं नमो नमः ।
आकाशाय नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

आकाशाय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि । भो आकाश इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष

मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शांतिकर्ता तुष्टिकर्ता पुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भवः । अनेन बलिप्रदानेन आकाशः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

१०. सर्वेषामाश्रया भूमिर्वराहेण समुद्धृता ।
अनंत सस्य दात्री या तां नमामि वसुंधराम् । भूम्यै नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

भूम्यै सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि ।

भो भूमि इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्त्री शांतिकर्त्री तुष्टिकर्त्री पुष्टिकर्त्री कल्याणकर्त्री वरदो भवः ।

अनेन बलिप्रदानेन भूमिः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

११. जपाकुसुम संकाशं काश्यपेयं महद्युतिं ।
तमोरिं सर्व पापघ्न प्रणतोस्मि दिवाकरम् ।
आदित्यादि नवग्रह देवताभ्यो नमः ।

सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।
आदित्यादि नवग्रहेभ्यः सांगेभ्यः सपरिवारेभ्यः सायुधेभ्यः सशक्तिकेभ्योः इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि।

भो आदित्यादि सपरिवारस्य आयुः कर्तारः क्षेमकर्तारः शांतिकर्तारः तुष्टिकर्तारः पुष्टिकर्तारः कल्याणकर्तारो वरदा भवत ।

अनेन बलिप्रदानेन आदित्यादि नवग्रहां प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

१२. वास्तोष्पते नमसुत्भ्यं भूशैय्या भिरत प्रभो ।
प्रसीद पाहि मां देव सर्वारिष्टं विनाशय ।
वास्तोष्पतये नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

वास्तोष्पतये सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि ।

भो वास्तोष्पति इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शांतिकर्ता तुष्टिकर्ता पुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भवः ।

अनेन बलिप्रदानेन वास्तोष्पतिः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

****

विधी - २२

क्षेत्रपाल पूजनम्

आचम्य-संकल्प

मया कृतस्य सग्रहमख वास्तुशांत्याख्यस्य कर्मणः सांगता सिद्ध्यर्थं भूतप्रेत पिशाच्य शाकिनी डाकिनी ब्रह्मराक्षस वेताल परिवार युताय क्षेत्रपाल बलिदानं करिष्ये ।

उदक सोडावे.

शूलव्याल कपाल दंदुभिधनुर्घंटासि चर्मायुधो ।
दिग्वासा असितः सुदंष्ट्रभृकुटी वक्राननः कोपनः ।
सर्पव्रात युतां ऊर्ध्व चिकुरस्त्रक्षोहि कौपिनको ।

यः स्यात् क्षेत्रपतिः सनोस्तु सुखदस्तस्मै नमः सर्वदा । इति आवाह्य पंचौपचारे संपूज्य । क्षेत्रपालाय नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षत पुष्पं समर्पयामि ।

हरिद्रा कुंकुमम् सौभाग्य द्रव्यं समर्पयामि । धूप

दीपं समर्पयामि । नैवेद्यार्थे एष माष पिष्ट नैवेद्यं समर्पयामि । प्राणाय नमः ।

उत्तरापोशनं करोद्वर्तनार्थे चंदनं समर्पयामि । मुखवासार्थे पूगिफल तांबुलं समर्पयामि । नमस्करोमि ।

अशा रीतीने वरील मंत्राने सुपारीवर क्षेत्रपालाचे आवाहन करून हळद कुंकू अक्षता फुले वगैरे वाहून पंचोपचार पूजा करावी. अगरबत्ती ओवाळावी. व बलीचा नैवेद्य दाखवावा. विड्याअर पाणी सोडावे. नमस्कार करावा.

क्षेत्रपालाय सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय शाकिनी डाकिनी भूतप्रेत पिशाच यक्ष्य वेताल मारीच ब्रह्मराक्षस सहिताय अमुं सदीप माष पिष्ट बलिं समर्पयामि ।

भो क्षेत्रपालं इमं बलिं भक्ष्य दिशं रक्ष मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य आयुः कर्ता क्षेमकर्ता शांतिकर्ता तुष्टिकर्ता पुष्टिकर्ता कल्याणकर्ता वरदो भवः ।

अनेन बलिप्रदानेन क्षेत्रपालः प्रीयताम् ।

पाणी सोडावे.

अशा रीतीने क्षेत्रपालाची पूजा झाल्यानंतर खालीलप्रमाणे प्रार्थना करावी.

बलिं गृण्व्हंत्विमं देवा आदित्या वसवस्तथा । मरुतश्चाश्विनौ रुद्राः सुपूर्णाः पन्नगा ग्रहाः । असुरा यातुधानाश्च पिशाचो रगराक्षसाः ।

डाकिन्यो यक्षवेताला योगिन्यः पूतनाः शिवाः । जृंभकाः सिद्धगंधर्वाः साध्या विद्याधरा नगाः । दिक्पाला लोकपालश्च ये च विघ्नविनायकः ।

जगतां शांति कर्तारो ब्रह्माद्याश्च महर्षयः मा विघ्नं मा च मे पापं मा संतु परिपंथिनः । सौम्या भवंतु तृप्तास्ते भूतप्रेताः सुखावहाः ।

भूतानि यानीह वसंति तानि बलिं गृहीत्वा विधिवत् प्रयुक्ताम् । अन्यत्र वासं परिकल्पयंतुं रक्षंतु मां तानि सदैवचात्र । ईशानोत्तरयोर्मध्ये क्षेत्रपालाः महाबलाः ।

भीमानाम महादंताः प्रतिगृण्व्हंत्विमं बलिं । ये केचित्विह लोकेषु आगता बलिकांक्षिणः । तेभ्यो बलिं प्रयच्छामि नमस्कृत्य च पुनः पुनः ।

यजमानाच्या हातात मोहरी देऊन ती बलिवर टाकावयास सांगावे. मोहरी टाकून बलि पुढे लोटावा. त्यावेळेचा मंत्र- अघोराय थ घोराय घोर घोरतराय च ।

सर्वाय शर्वरूपाय रुद्ररूपाय ते नमः । बलिं चालयित्वा-

दासातर्फे बलि यजमान कुटुंबियांवरून तीन वेळा ओवाळून बाहेर न्यावा व कचरा कुंडीच्या जवळ ठेवावयास सांगावे. बलि नेतेवेळी यजमाने आपल्या घराच्या उंबर्यापर्यंत मोहरी टाकावी व पत्नीने पाठीमागून पाणी शिंपडावे त्यानंतर यजमान पतीपत्नीने हात पाय धुवून यावे. दासास किंचित् दक्षिणा द्यावी.

शिख्यादि देवता बलिदानम्

शिख्यादी देवतांसाठी बलि देण्याकरिता एका मुटक्यावर थोडे दूध घालावे व तो बलि शिख्यादि देवतांपुढे ठेवावा.

शिख्यादि वास्तुपीठ देवताभ्यो नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतं पुष्पं समर्पयामि । एष पयः पिष्ट बलिं समर्पयामि ।

अनेन अलि प्रदानेन शिख्यादि वास्तुपीठ देवताः प्रीयंताम् ।

पाणी सोडावे.

चरक्यादि देवताभ्यो नमः । एषमाषपिष्ठ समर्पयामि ।

****

विधी - २३

पूर्णाहुति

ताम्हनात किंवा एका प्लेटमध्ये एक विडा घ्यावा. त्यावर एक फळ ठेवावे. खोबर्याची वाटी किंवा तुकडा ठेवावा. हळद-कुंकू, अक्षता, फुले वगैरे घालावे. पूर्णाहुतिचे मंत्र म्हणून झाल्यावर ताम्हनाची आपल्या अंगाकडील बाजू खाली करून आपल्या अंगावर पडेल अशा रीतीने आहुती द्यावी.

आचम्य-नेत्रोदक स्पर्शः । आचमन करून डोळ्यांना पाणी लावून घ्यावे.

संकल्प - मया कृतस्य आचार्यादि द्वारा सग्रहमख वास्तुशांति होम हवन कर्मणः सांगता सिद्ध्यर्थं तत्संपूर्ण

फल प्राप्त्यर्थं सर्व कर्म प्रपूरणीं भद्रद्रव्यदां पूर्णाहुति आज्येन होष्ये । पाणी सोडावे. अग्ने त्वं इळोनाम भावयामि ।

असे म्हणावे.

सप्तहस्तश्चतुः श्रृंगः सप्तजिव्हो द्विशीर्षकः ।
त्रिपात्प्रसन्न वदनः सुखासीनः शुचिस्मितः ।
स्वाहांतु दक्षिणे पार्श्वे देविं वामे स्वधां तथा ।

बिभ्रद्दक्षिण हस्तैस्तु शक्तिमन्नं स्रुचं स्रुवं । तोमर व्यंजनं वामैर्घृतपात्रं च धारयन् । मेषारूढो जटाबद्धो गौरवर्णो महौजसः ।

धूम्रध्वजो लोहिताक्षः सप्तार्चिः सर्वकामदः । आत्माभिमुखमासीन एवं रूपो हुताशनः । अग्नये नमः । अग्नय इदं न मम । आहुती द्यावी.

तुपाची पूर्णाहुति

आपल्या समोरील दर्वीत १२ पळ्या तूप काढावे. यजमानासह आचार्यांनी उभे रहावे. यजमानाने हातात थोडे दर्भ घेऊन ते आचार्यांच्या हाताला लावून धरावे. आचार्यांनी दर्वीतील तुपाची आहुति द्यावी.

एह्येहि सर्वामर हव्यवाह मुनीप्रवर्यै रभितोभिजुष्ठ । तेजोवतां लोकगणेन सार्ध्दं ममाध्वरं पाहि कवे नमस्ते ।

भो अग्ने हव्यवाहन वैश्वानर सर्व देवमय सर्व देवतामुख जातवेदस्तनूनपात कृशानो हुतभुग्विभावसो बृहद्भानो

हिरण्यरेतः सप्तार्चिर्दमुनश्श्विगभानो ज्वलन पावकेळाव्हयाय तुभ्यामिमां सर्वकर्म प्रपूरणीं पूर्णाहुतिं ददाम्येनां गृहाण गृ

हाणास्माक मनामय मनिशं कुरु कुर्विष्टं देहि देहि सर्वतोऽस्मान् दुरित दुरिष्टात् पाहि पाहि भगवान् नमस्ते नमस्ते ।

अग्नये नमः । अग्नय इदं न मम ।

यजमानासह खाली बसावे.

तुपाची संस्त्रावेण आहुति

आचार्यांनी तुपाची संस्त्रावेण आहुति द्यावी.

विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः । विश्वेभ्य देवेभ्य इदं न मम

। हविः शेषेण उद्‌गुद्वास्य बर्हिषि पूर्णपात्रं निनयेत्
।

आता हवन संपलेले असल्यामुळे आपल्यासमोर घेतलेली दर्वी आज्यपात्र वगैरे सर्व पात्रे सुरुवातीस ठेवलेल्या जागी ठेवावीत. आज्यपात्राच्या जागी प्रणीता पात्र आपल्यासमोर घ्यावे. प्रणीतेतील जल दर्भाने खालील दिशांना सिंचन करावे.

१. पूर्वस्या दिशि ऋत्विग्भ्यो नमः ।

पूर्व दिशेला पाणी शिंपडावे.

२. दक्षिणस्या दिशि मासेभ्यो नमः । अपउपस्पृष्य
।

दक्षिण दिशेला पाणी शिंपडावे.

३. पश्चिमस्या दिशि ग्रहेभ्यो पशुभ्यो नमः ।

पश्चिम दिशेला पाणी शिंपडावे.

४. उत्तरस्या दिशि ग्रहेभ्यो पशुभ्यो नमः ।

उत्तर दिशेला पाणी शिंपडावे.

५. ऊर्ध्वायां दिशि यज्ञाय संवत्सराय प्रजापतये नमः ।

वरच्या दिशेला पाणी शिंपडावे.

६. स्वशिरसी -

आचार्यांनी आपल्या मस्तकावर पाणी शिंपडून घ्यावे. त्यानंतर इतरत्र शिंपडावे.

आपः स्वभावतो मेध्याः शुद्धाः सर्व विशोधनाः ।
ता अस्मान् पूर्णपात्रस्थं पूताः कुर्वंतु मार्जिताः ।

७. द्विशतो हन्मी ।

नैऋत्येस पाणी शिंपडावे. प्रणीतेतील पाणी उजव्या हातात घेऊन प्रणीतेच्या खालून घेऊन पुन्हा त्यातच टाकावी. त्यावेळी हे सर्व पाणी सागरास मिळाले अशी मनात भावना करावी व म्हणावे-

भागिरथी । भागिरथी । भागिरथी ।

आचार्यांनी प्रणितेतील पाणी यजमानाच्या मस्तकावर शिंपडावे.

अपवित्रः पवित्रोवा सर्वावस्थां गतोपि वा । यः स्मरेत् पुंडरीकाक्षं सबाह्याभ्यंतरः शुचिः ।

त्यानंतर आचार्यांनी अग्नीच्या वायव्येस उभे राहून हात जोडून अग्नीचे उपस्थान करावे. (म्हणजे विशेष प्रार्थना करावी.)

अग्ने त्वं नः शिवस्त्राता वसुदाता सदा भव । नमस्ते यज्ञपुरुष हुतभुग्हव्यवाहन ।

परिस्तरणानि विस्त्रस्य परिसमूनम् पर्युक्षणं कृत्वा अग्निं अर्चयेत् ।

आचार्यांनी खाली बसावे. स्थंडिलाच्या कडेचे परिस्तरण काढावे व ते उत्तर बाजूस ठेवावे. त्यानंतर अग्नीचे परिसमूहन पर्युक्षण करावे अग्निच्या वायव्येस एक विडा ठेवावा. प्रथम अग्नये जातवेदसे नमः । इ. मंत्रांनी पूर्वेपासून सूरू करून अग्निच्या आठही दिशांना अक्षता

वहाव्यात. त्यानंतर वायव्येकडील विड्यावर अग्नीची पूजा करावी. अग्नीच्या पूजेला शक्यतो पांढरी फुले वहावीत.

अग्निं परिसमूहनम् । अग्निं परिसमूहनम् । अग्निं परिसमूहनम् । अग्निं पर्युक्षणं । अग्निं पर्युक्षणं । अग्निं पर्युक्षणं । अग्नये जातवेदसे नमः ।

अग्नये सप्तजिव्हाय नमः । अग्नये हव्यवाहनाय नमः । अग्नयेऽश्वोदराय नमः । अग्नये वैश्वानराय नमः । अग्नये कौमारतेजसे नमः ।

अग्नये विश्वतोमुखाय नमः । अग्नये देवमुखाय नमः । अग्नये नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षत पुष्पं समर्पयामि । स्वाहायै नमः ।

स्वधायै नमः । हरिद्रां कुंकुमम् सौभाग्य द्रव्यं समर्पयामि । धूप दीपं समर्पयामि । नैवेद्यार्थे हुत आज्य नैवेद्यं समर्पयामि ।

आज्यपात्रातील तुपाचा नैवेद्य दाखववावा व ते सर्व तूप अग्नीवर द्यावे.

ॐ प्राणाय नमः । अपानाय नमः । व्यानाय नमः । उदानाय नमः । समानाय नमः । ब्रह्मणे नमः ।

त्यानंतर हातावरून तीन वेळा पाणी सोडावे.

उत्तरापोशनं समर्पयामि । हस्त प्रक्षालनं समर्पयामि । मुख प्रक्षालनं समर्पयामि । करोद्वर्तनार्थे चंदनं समर्पयामि ।

फुलाला गंध लावून ते फूल विड्यावर वहावे.

मुखवासार्थे पूगीफल तांबूलं दक्षिणां समर्पयामि ।

विड्यावर पाणी सोडावे.

फलार्थे नारीकेल फलं समर्पयामि । नमस्करोमि ।

नारळावर पाणी सोडावे. नमस्कार करावा.

आग्नेयः पुरुषोरक्तः सर्वदेव मयोव्ययः । धूम्रकेतू रजोध्यक्षस्तस्मै नित्यं नमो नमः । अग्नये नमः । मंत्रपुष्पांजलिं समर्पयामि ।

एक फूल वहावे.

****

विधी - २४

आचार्य-विभूति धारणम्

१. जमदग्ने नमः । ललाटे कपाळास

२. कश्यपाय नमः । कंठे गळ्याला

३. अगस्तये नमः । नाभौ बेंबीला

४. देवेभ्यो नमः । दक्षिण स्कंधे उजव्या खांद्यास

५. इंद्राय नमः । वाम स्कंधे डाव्या खांद्यास

६. पर्जन्याय नमः । शिरसि मस्तकास

अग्नीची प्रार्थना

यानंतर अग्नीची प्रार्थना करावी ती अशी-

ॐ च मे स्वरश्च मे यज्ञोपचते नमश्च । यत्ते न्यूनं तस्मैत उपयत्तेति रिक्तं तस्मैते नमः । अग्नये नमः

।

ॐ स्वस्तिं श्रद्धां मेधां यशः प्रज्ञां बुद्धिं श्रिय बलं । आयुष्यं तेजं आरोग्यं देहि मे हव्यवाहन । देहि मे हव्यवाहन ।

देहि मे हव्यवाहन । प्रमादात्कुर्वतां कर्म प्रच्यतेवाध्वरेषु यत् । स्मरणादेव तद्विष्णोः संपूर्णस्या दिति श्रुतिः ।

प्रायश्चित्तान्यशेषाणि तपः कर्मात्मकानि वै । यानि तेषामशेषाणां कृष्नानुस्मरणं परम् । कृष्ण । कृष्ण । कृष्ण ।

गोपालकृष्ण । अनेन मयाकृतेन देशकालादि अनुसारतः कृत वास्तुशांति होमहवनाख्येन कर्मणा भगवान अग्नि नारायण स्वरुपी परमेश्वरः प्रीयताम् न मम ।

उदक सोडावे.

आचार्य पवित्रं त्यागः । द्विराचम्य ।

आचार्यांनी बोटातील पवित्र काढावे व आचमन

करावे.

स्थापित देवता उत्तर पूजनम्

स्थापन केलेल्या शिख्यादि देवता व नवग्रह यांची उत्तर पूजा करून घ्यावी.

संकल्प - अस्मिन् कृत सनवग्रहमख वास्तुशांत्याख्यस्य कर्मणः स्थापित देवतां उत्तराराधनम् करिष्ये ।

उदक सोडावे.

शिख्यादि वास्तुपीठ देवताभ्यो नमः । तथा च आदित्यादि नवग्रह देवताभ्यो नमः । सकल पूजार्थे गंधाक्षत पुष्पं समर्पयामि ।

धूपं दीपं समर्पयामि । नैवेद्यार्थे यथा संपादित नैवेद्यं समर्पयामि ।

अशा रीतीने स्थापन केलेल्या नवग्रह व शिख्यादि देवतांची उत्तर पूजा करावी. पेढ्यांचा किंवा अन्य

पदार्थांचा नैवेद्य दाखवावा.

त्यानंतर त्या ठिकाणी स्थापन केलेल्या सर्व कलशातील पाणी ताम्हणात काढावे व त्या पाण्याचा यजमान कुटुंबियांवर अभिषेक करावा.

****

विधी - २५

यजमान कुटुंबियांवर अभिषेक

यजमास पत्नीस डाव्या बाजूस बसवावे.

१. जपाकुसुम संकाशं० ।

२. दशिशंख तुषाराभं० ।

३. धरणीगर्भ संभूतं० ।

४. प्रियंगु कलिका श्यामं० ।

५. देवानांच ऋषिणांच० ।

८. अर्धकायं महावीर्यं०

९. पलाशपुष्प संकाशं० ।

१. रुद्रोदेवो वृषारूढ० ।

२.आग्नेयः पुरुषोरक्त० । वास्तोष्पते नमस्तुभ्यं० । सुरास्त्वाम्० ।

यजमान अग्नीची पूजा

अग्नीच्या वायव्येस ठेवलेल्या विड्यावर यजमान पतीपत्नीकडून अग्नीची पूजा करून घ्यावी. (प्रत्यक्ष अग्नीत हळद-कुंकू वगैरे वाहू नये.)

अग्नये नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षत पुष्पं समर्पयामि । स्वाहायै नमः । स्वधायै नमः । हरिद्रां कुंकुमम् सौभाग्य द्रव्यं समर्पयामि । नमस्करोमि ।

यजमान-विभूति धारणम् ।

१. जमदग्ने नमः । ललाटे

२. कश्यपाय नमः । कंठे

३.अगस्तये नमः । नाभौ

४. देवेभ्यो नमः । दक्षिण स्कंधे

५. इंद्राय नमः । वाम स्कंधे

६. पर्जन्याय नमः । शिरसि ।

****

विधी - २६

अग्नीची प्रार्थना

यानंतर अग्नीची पूजा करावी व नंतर हात जोडून यजमान पती-पत्नीकडून अग्नीची प्रार्थना करावी ती अशी-

ॐ च मे स्वरश्च मे यज्ञोपचते नमश्च । यत्ते न्यूनं तस्मैत उपयत्तेति रिक्तं तस्मैते नमः । अग्नये नमः

।

ॐ स्वस्तिं श्रद्धां मेधां यशः प्रज्ञां बुद्धिं श्रियं बलं । आयुष्यं तेजं आरोग्यं देहि मे हव्यवाहन । देहि मे हव्यवाहन ।

देहि मे हव्यवाहन । प्रमादात्कुर्वतां कर्म प्रच्यवेताध्वरेषु यत् । स्मरणादेव तद्विष्णोः संपूर्णास्या दिति श्रुतिः ।

प्रायश्चित्तान्यशेषाणि तपः कर्मात्मकानि वै । यानि तेषामशेषाणां कृष्णानुस्मरणं परम् ।

कृष्ण । कृष्ण । कृष्ण । गोपालकृष्ण । अनेन मयाकृतेन देशकालादि अनुसारतः कृत वास्तुशांति होमहवनाख्येन

कर्मणा भगवान अग्नि नारायण स्वरुपी परमेश्वरः प्रीयताम् न मम ।

उदक सोडावे.

यजमान पवित्रं त्यागः । द्विराचम्य ।

बोटातील पवित्र काढावे व आचमन करावे.

****

विधी - २७

आचार्यास दक्षिणा व गोदानम्

अनेन मयाकृतेन देशकालादि अनुसारतः कृत वास्तुशांति होमहवनाख्येन कर्मणा सांगता सिद्ध्यर्थं तत्संपूर्ण

फल प्राप्त्यर्थं हवन कर्तुकेभ्यः ब्राह्मणेभ्यः यथाशक्ति दक्षिणा प्रदानं करिष्ये । तेषां अक्षतैः पूजायिष्ये तथा च कर्म कर्त्रे आचार्याय निष्क्रय द्वारा गोप्रदानं करिष्ये ।

पुढील मंत्रानंतर दोन नाणी हातावर पाणी घेऊन पात्रात सोडावीत.

यज्ञसाधन भूताया विश्वस्या घौगनाशिनि ।
विश्वरूप धरोदेव प्रीयतां अनया गवां ।

इदं निश्क्रयी दानं गोप्रदानं सदक्षिणकं सतांबुलं कर्मकर्त्रे आचार्याय तुभ्यमहं संप्रददे ।

उदक सोडावे.

यजमानाने म्हणावे - प्रतिगृह्यताम् ।

(स्वीकार करा.)

आचार्याने म्हणावे - प्रतिगृण्हामि ।

(स्वीकार करतो.)

स्थापित देवता विसर्जनम्

यांतु देवगणाः सर्वे पूजामादाय पार्थिवात् ।
इष्टकामं प्रसिद्ध्यर्थं पुनरागमनाय च ।

अक्षता टाकाव्यात.

पीठ दान

देवत विसर्जनानंतर पूजेवरील तांब्याचे तांबे वगैरे स्थापन केलेले देवतांचे पीठ आचार्यास दान द्यावे.

अनेन इदं आवाहित पीठानि आदेय विवर्जितानि कलशादितानि कर्मकर्त्रे आचार्याय तुभ्यमह संप्रददे ।

उदक सोडावे.

यजमानाने म्हणावे -

प्रतिगृह्यताम् ।

आचार्याने म्हणावे.

प्रतिगृण्हामि ।

अग्नीचे विसर्जन -

गच्छ गच्छ सुरश्रेष्ठ स्वस्थने परमेश्वर । यत्र ब्रह्मा दयोदेवस्तत्र गच्छ हुताशन । अग्निं विसर्जयामि ।

वायव्य कोनातील विड्यावर उदक सोडावे.

****

विधी - २८

श्रेयः संपादनम्

आचार्याने वरणक्रमाने यजमानाकडून श्रेय संपादन करवावे.

यजमान - आचार्यादिभ्यः सग्रहमख व वास्तुशांति कर्मणः श्रेयोग्रहणं करिष्ये । उदक सोडावे.

आचार्यः शिवाआपः संतु इति यजमान हस्ते जलं क्षिपेत् ।

आचार्याने शिवा आपः संतु म्हणत यजमानाच्या हातावर पाणी घालावे.

सौमनस्यमस्तु पुष्पं० । अक्षतंचारिष्टंचास्तु । अक्षतान्० । दीर्घमायुः श्रेयः शांतिः पुष्टिश्चास्तु । पुनर्जल ।

भवन्नियोगेन मया वास्तुशांति कर्मणि यत्कृतं जप

होमादि तदुत्पन्नं यच्छ्रेयस्तत्तुभ्यमहंसप्रददे ।
तेनत्वं श्रयस्वी भव ।

सचतथास्तु इति यजमान वदेत् । एवं ब्रह्मादयः ।

आचार्यांनी यजमानास द्यावयाचा आशीर्वाद

दिवा वा यदिवा रात्री विघ्नशातिर्भविष्यति ।
नरनारी नृपाणां च भवेद् दुःस्वप्न नाशनं । ऐश्वर्यं
अतुलं तेषां आरोग्यं पुष्टिवर्धनं ।

ग्रहनक्षत्रजाः पीडा तस्कराग्नि समुद्भवं । ताः
सर्वाः प्रशमं यांति व्यासो ब्रूते न संशयः । फलेन
फलितं सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरं ।

तस्मात् फल प्रदानेन सफलास्यु मनोरथाः ।
सकल मनोरथाः सफलाः संतु ।

आशीर्वादाचे आणखी काही मंत्र

१. श्रीर्वचस्व मायुष्य मारोग्यमाविधात श्रेयमानं
महीयते ।

धान्य धनं पशुं बहुपुत्रलाभं शत संवत्सरं दीर्घ
मायुः ।

२. अवनीकृत जानुमंडलः कमल मुकुल सदृशं अंजलिं शिरसाद्याय दक्षिणेन पाणिना सुवर्ण पूर्ण कलशं धारयित्वा आशिषः प्रार्थयते ।

एताः सत्या आशिषः संतु । दीर्घा नागा नद्यो गिरयस्त्रीणि विष्णुपदानि च तेन आयुः प्रमाणेन पुण्याहं दीर्घमायुरस्तु ।

३. अहरहरनवद्यं धूर्जटेः स्तोत्रमेतत् पठति परम भक्त्या शुद्धचित्तः पुमान् यः ॥

सभवति शिवलोके रुद्रतुल्यस्तथाऽत्र प्रचुरतरधनायुः पुत्रवान् कीर्तिमांश्च ॥

****

विधी - २९

धरा पूजन

वास्तुशांती विधी पूर्ण झाल्यावर यजमान पत्नीला

तिच्यासमोरील जमिनीस पाण्याने सारवावयास सांगावे. त्यावर ओल्या कुंकवाने स्वस्तिक काढण्यास सांगावे. त्यावर ओल्या कुंकवाने स्वस्तिक काढण्यास सांगावे. त्यावर एक सुपारी ठेवावी. त्यानंतर त्या स्वस्तिकावर धरादेवीची पूजा करावी.

संकल्प - अनेन मयाकृतेन देशकालादि अनुसारतः कृत वास्तुशांति होमहवनाख्येन कर्मणा सांगता सिद्ध्यर्थं तत्संपूर्ण फल प्राप्त्यर्थं धरा पूजनम करिष्ये ।

उदक सोडावे.

सर्वेषामाश्रया भूमिर्वराहेण समुद्धृता । अनंत सस्य दात्री या तां नमामि वसुंधराम् ।

श्री धरादेव्यैः नमः सर्वोपचारार्थे गंधाक्षत पुष्पं समर्पयामि । हरिद्रां कुंकुमम् समर्पयामि । धूपं दीपं समर्पयामि ।

नैवेद्यार्थे फलाहार नैवेद्यं समर्पयामि । फलार्थे

नारिकेल फलं समर्पयामि । नमस्करोमि ।

धरादेवीस गंध, अक्षता, हळद-कुंकू, अक्षता, फुले वहावीत. धरादेवीस साडी, सवाष्ण वाण वगैरे अर्पण करावे. धूप-दीप दाखवावा. एक फळाचा नैवेद्य दाखवावा. या घरात सुख-शांति समृद्धी प्राप्त व्हावी या करिता भूमीची प्रार्थना करावी. नमस्कार करावा.

सर्व देवमयं वास्तु सर्व देवमयं परम् ।

असा मनामध्ये भाव करून आग्नेय कोनात खड्डा खणावा.

****

विधी - ३०

वृष वास्तु (प्रतिमा) निक्षेप

वास्तुशांतीत आपण ज्या वास्तू प्रतिमेची पूजा

केली ती प्रतिमा घराच्या आग्नेय कोपर्यात एक खड्डा खणून त्यात निक्षेप करावयाची असते. जर निक्षेप करावयाची नसेल तर आपल्या देव्हार्यात कायमस्वरूपी बंद डबीत ठेवावी. डबी कधीही न उघडता बाहेरूनच या वास्तुप्रतिमेची पूजा करावी.

निक्षेप करण्याकरिता जो खड्डा खणलेला असेल त्या खड्ड्यास गाईच्या शेणाने सारवुन घ्यावे. शेण नसेल तर पाणी शिंपडून ती जागा शुद्ध करून घ्यावी. त्यानंतर

सर्वेषामाश्रया भूर्इर्वराहेण समुद्धृता । अनंत सस्य दात्री या तां नमामि वसुंधराम् ।

श्री धरादैव्ये नमः सर्वोपचारार्थे गंधाक्षत पुष्पं समर्पयामि । हरिद्रां कुंकुमम् समर्पयामि । नमस्करोमि ।

असे म्हणून त्या जागेची पूजा करावी. त्यानंतर

पूजितोसि मया वास्तो होमाद्यैरर्चनैः शुभैः ।

प्रसीद पाहि विश्वेश देहि मे गृहजं सुखम् ।

वास्तोष्पते नमस्तुभ्यं भूशैया भिरत प्रभो । मद्गेहं धनधान्यादि समृद्धं कुरु सर्वदा ।

हा मंत्र म्हणत एक डबी घेऊन त्या डबीत सप्त धान्य, पंचरत्न, पंचामृत, हळद-कुंकू, अक्षता, फुले वगैरे घालावे. त्यानंतर वास्तु प्रतिमा पालथी करून डबीत ठेवावी व डबीचे झाकण बंद करावे. वास्तु पुरुषाचे डोके कोठे आहे तेथे खूण करून ठेवावी. यानंतर ही डबी त्या खड्ड्यात ठेवताना वास्तु पुरुषाचे डोके आग्नेय दिशेस करावे. खड्डा सिमेंट किंवा मातीने बंद करावा.

सशैलसागरा पृथ्वीं यथा वहसि मूर्धनि । तथा मां वह कल्याण संपत्संततिभिः सह । शिवं वास्तु । शिवं वास्तु । शिवं वास्तु ।

अशी प्रार्थना करावी.

वास्तुपुरुष पालथा राहील अशा प्रकारे प्रतिमा निक्षेप करा. प्रतिमा निक्षेप करताना अनेकांची

गफलत होते. प्रतिमा कोणत्या पद्धतीनं कोरली आहे त्याचं अगोदर नीट निरीक्षण करा. पत्र्यावर ती उताणी कोरलेली असेल. म्हणजेच डोळे, नाक, नाभी आदी दिसत असतील तर अशा वेळी पत्रा पालथा करून पुरा मात्र मुळातच प्रतिमा पालथी कोरलेली असेल तर अशा वेळी पत्रा पुन्हा पालथा करण्याची गरज नाही. असा पत्रा सरळच पुरा. पालथी प्रतिमा पुन्हा केल्यास वास्तुपुरुषाचं तोंड वरच्या दिशेला येईल आणि घराच्या सुखशांतीचा तो घास घ्यायला सुरुवात करेल. वास्तुपुरुषाचं डोकं ईशान्येला व पाय नैऋत्येला राहतील, याची काळजी घ्या.

****

विधी - ३१

गृहप्रवेश

एव्म प्रथमेह्वि वास्तुशांति विधाय द्वितोयेह्नि सुमुहूर्ते तदहरेववा गृहप्रवेशं कुर्यात् ।

नवंजलपूर्णं पल्लवोपेतं दुर्वायुतं गंधाक्षतसुधालिप्तं वस्त्रवेष्ठितं सपूर्णपात्रं सफलं कलशं अंजलिना गृहित्वा

यजमानो ब्राह्मणान्वितः सदारपुत्रस्तूर्यघोषेण स्वस्तिसूक्तेन कनिक्रददितिच गृहं प्रविश्य प्रधानगृहमध्ये धान्योपरितं कलशं स्थापयेत् ।

ततो गृहस्थैर्यार्थ ब्राह्मणैः पुण्याहं वायचित्वा तान्संपूज्य तैस्त्रिः शिवं वास्तु इति वाचयिष्ये । इतिगृहप्रवेशः ॥

प्रथमेन्हि वास्तुशांतीचे विधीपूर्ण करून द्वितीयेन्हि किंवा त्याचवेळी गृहप्रवेश करावा. नवीन (कोरा), शुद्धपाण्याने भरलेला, पल्लव दूर्वा गंधाक्षत वगैरे घातलेला वस्त्रवेष्टित पूर्णपात्रासह सफल (नारळ ठेवलेला) असा कलश हातात धरून ब्राह्मणांसह यजमानाने सपत्नीक पुत्रांसह मंगल घोषाने घरात प्रवेश करावा. त्या वेळी

ब्राह्मणांनी कनिक्रदद वगैरे स्वस्तिसूक्ते म्हणावीत.
नंतर तो कलश प्रधानगृहामध्ये (घरात सोईनुसार योग्य जागेवर) धान्यावर स्थापन करावा.
विधिवत् कलशपूजन करते वेळी गृहस्थैर्यासाठी ब्राह्मणांनी पुण्याहवाचन (कमीतकमी पंचवाक्यैः) करावे. शिवंवास्तु वगैरे म्हणावे.

****

विधी - ३२

पंचगव्याचे मंत्र

पंचगव्य तयार करताना हेही मंत्र वापरले जातात.

गोमूत्र - गोमूत्रं सर्वपापघ्नं पवित्रं रोगहानिकृत् ।

सर्वतीर्थमयं पुण्यं सर्वकर्मसु पावनम् ।

गोमय - गोशकृद्गन्धवद्यच्च शुद्धिकृत्सर्वदोषहृत् ।

पुष्टि कृत्तुष्टिकृन्नित्यं परमं मंगलं स्मृतम् ।

दूध - कामधेनु समुद्भूतं वत्सोच्छिष्टं शुभं शुचि ।

सर्वदेव प्रियं दुग्धं यस्माद्दध्याज्य सम्भवः ।

दधि - चंद्रमंडल संकाशं पयःफेननिभं शुचि ।

क्षीरतक्रस्य संयोगात्संभूतं यद्दधिस्मृतम् ।

तूप - आज्यं तेजः समुद्दिष्टमाज्यं पापहरं परम् ।

आज्यं सुराणामाहार आज्ये यज्ञाः प्रतिष्ठिताः ।

कुशोदक - विरिंचिना सहोत्पन्न परमेष्ठि निसर्गज
।

नुद सर्वाणि पापानि दर्भ स्वस्तिकरो भव ।

येथे वास्तुशांती प्रयोग समाप्त होतो.

शुभं भवतु ।

****

अशोककाका कुलकर्णी

पाचेगावकर

९०९६३४२४५१